

אנריקו פרמי להפעיל תגובת שרשרת אטומית במעבדת אוני' שיקאגו. באוגוסט 1945 החליט הנשיא הארי טרומן להטיל פצצה אטומית על הירושימה שביפן. למעלה ממחצית העיר נמחקה מעל פני האדמה ולפחות 80,000 מ-340,000 תושביה נהרגו. שלושה ימים לאחר מכן הרסה פצצה דומה את העיר נאגאסאקי. ב-14.8.1945 נכנעה יפן וכך הגיעה לסיומה מלחמת העולם השנייה. אירופה חולקה לשני אזורים השפעה. "מסך הברזל" - כדברי וינסטון צ'רצ'יל - ירד על האזורים שבשליטת בריה"מ.

בשנות הארבעים הוקם גם ארגון האומות המאוחדות המשמש מאז, למרות קוצר ידו, לפחות במה לדיונים וקשר בין העמים.

המערב התאוושש במהירות רבה יחסית לאחר שקיבל עזרה ניכרת מארה"ב בצורת מענקים, שנודעו בשם "תכנית מארשאל". ב-1947 הבטיחה ארה"ב שלא להפקיר את "העמים החופשיים". מדיניות זו הובילה בסופו של דבר למעורבותה הצבאית במקומות שונים בעולם, שביטוייה הראשון היה מלחמת קוריאה שהחלה ב-1950.

במשך שנות מלחמת העולם השנייה השתנו חיי האדם במידה שלא ניתן היה לחזותה מראש. במקום עבודות מחקר יחידניות גויסו המדענים לשרות המדינה ובתמיכת משאבים, כמעט בלתי מוגבלים, הצליחו לקדם בצורה מדהימה את התפתחות הראדאר, התקשורת, הפצצה והאנרגיה האטומית, הטילים ומנועי הסילון. במקביל נתגלו מליוני גלאקסיות הדומות לשביל החלב, ומעל לכל התרופות האנטיביוטיות. חידושים אלו - בעיקר הפצצה האטומית היכולה לחסל את המין האנושי - העמידו לפתע את המדע בעמדה של אחריות ציבורית שלא נודעה כמותה.

במקביל הועלה ספק ביחס לערך התבונה האנושית המסוגלת לבצע כל מעשה נתעב ללא מעצור. לא יפלא על כך, שהפילוסופיה האקזיסטנציאליסטית (הקיומית) נהיתה חשובה במיוחד - גישה העוסקת בחיפוש אחר הכנות והאמת הרגשית; האדם כשותף ביקום אבסורדי חסר משמעות ועם זאת אחראי למעשיו ולמעשי זולתו; הדת כחוויה אישית הנתמכת ע"י התחייבות מוסרית ולא עוד כציווי עליון. בו זמנית קשרו הפסיכולוגים, דוגמת אריך פרום, את היחיד וחרדותיו עם בעיות החברה, והמודעות הגוברת לניכור האנושי. בעשור זה אנו פוגשים את הסופרים-פילוסופים ז'אן-פול סארטר ואלבר קאמי, שיצרו את "האנטי-רומן" ו"האנטי-דרמה" בהם הופך ה"גיבור" ל"אנטי גיבור". עמדות אלו מצאו בטויין גם בעבודותיו של הצייר הצרפתי ברנאר בופה ופסליו של השויצרי ג'אקומטי. אמנים אחרים הגיבו למצב קוטבי זה של "עידן החרדה" (ע"פ שיר של אודן משנת 1948) באקספרסיוניזם בוטה כדוגמת קבוצת קובר"א (קופנהגן, בריסל, אמסטרדם) ביניהם הדני אסגר יורן, הבלגי פייר אלישינסקי וההולנדי קרל אפל. אחרים עסקו בחקר הגבול ששוב "אינו עוד ציור" כדברי הצייר הצרפתי ז'אן דובופה, או שראו את הבד כ-"זירת פעולה", כדברי מבקר האמנות האמריקאי הרולד רוזנברג, ביחס לעבודותיהם של אמני אסכולת ניו-יורק. כאן נהייתה העשייה חשובה יותר מהמוצר המוגמר והמיתוס האישי חשוב יותר מהתייחסותו של האמן לעולם החיצוני.

ב-1 בספטמבר 1939 פלש הצבא הגרמני לפולניה, ובתגובה הצהירו בריטניה וצרפת על מצב מלחמה עם גרמניה. כך החלה מלחמת עולם שנייה שנמשכה 6 שנים, ונהרגו בה יותר חיילים ואזרחים מאשר בכל מאבק מזוין אחר בתולדות המין האנושי. הצבא הפולני הובס לאחר שבועות מספר ורוסיה, כמוסכם בין סטאלין והיטלר, פלשה למזרח פולניה. באביב פלשו הגרמנים לדנמארק ונורבגיה והבטיחו את האגף הצפוני. מיד לאחר מכן נכבשו הולנד, בלגיה ולוקסמבורג, על-מנת לאפשר תנועה היקפית לתוך צרפת, מסביב לביצורים המתוחכמים של קו מאז'ינו.

בסוף מאי הגיע הצבא הגרמני אל חופי תעלת לאמנש. חיל המשלוח הבריטי באירופה, אשר מנה כרבע מליון איש, חולץ מדנמארק בפעולת פינוי שתיזכר לדורות. במקביל נכנע חלק גדול מהצבא הצרפתי. ביוני 1940 נכנסו הגרמנים לפאריז.

הפלשה לרוסיה החלה ביוני 1941. בסתיו אותה שנה הגיעו למרחק של כ-80 ק"מ ממוסקבה ועד לפרברי לנינגרד, אשר נותרה נצורה כ-17 חודשים ונהרגו בה כחצי מליון איש. ביחד עם איטליה ויפן כבנות ברית וספרד כידידה, ראה היטלר את עצמו כאחד הכובשים המצליחים בהיסטוריה. רק רוסיה ובריטניה לא נכנעו. מנהיגותו של צ'רצ'יל הפכה את בריטניה, שהופצה יום ולילה, למצודת הגנה. מכאן פעלו קומץ טייסים עליהם אמר צ'רצ'יל: "מעולם לא היו חייבים כה רבים לכה מעטים..."

למרות מעמדה הנטרלי שימשה ארה"ב כ"מחסן הנשק של הדמוקרטיה". אבל לאחר שחיל-האוויר היפני הנחית מהלומה על נמל פרל-הרבור בדצמבר 1941 הצטרפה גם היא למערכה, והמלחמה הפכה לבינלאומית במלוא מובן המילה.

בינואר 1942 החלה השמדת מליוני עצורים, ברובם יהודים וצוענים, במחנות הריכוז הנאציים.

יפן ניצחה ברוב הקרבות עד חדש מאי 1942. באוקטובר של אותה שנה פתחו הבריטים במתקפה מוחצת באפריקה ועצרו את התקדמותו של הגנרל רומל. ברוסיה נעצרה התקדמותם של הגרמנים ליד סטאלינגרד. מינואר 1943 היה הצבא הגרמני בנסיגה מתמדת בחזית הרוסית, וגם ארה"ב זכתה בסידרת נצחונות לאורך כל חזית האוקיינוס השקט.

במאי 1943 נכנעו הגרמנים והאיטלקים בטוניס וביוולי הנחיתו האמריקאים והבריטים צבא בסיציליה ולאחר מכן פלשו לאיטליה. ב-4 ביוני 1944 שוחררה רומא. לאחר יומיים נחתו כוחות הברית בנורמנדיה שבצרפת. בשלב זה הופצה גרמניה יום ולילה וההתנגדות לכבוש הגרמני החלה מתפשטת ברחבי אירופה.

באוגוסט 1944 שוחררה פאריז ובתום קרב נוסף בבלגיה, שהיווה את קו ההתנגדות האחרון של גרמניה, החלה ההתקדמות המהירה של כוחות הברית ממערב ורוסיה ממזרח. לאחר מאבק קצר וקטלני בשערי ברלין התאבד היטלר ביריה במקלטו התת-קרקעי, בעוד שהצבאות הרוסיים משתלטים על העיר. גרמניה נכנעה ללא תנאי ב-7 במאי 1945.

מאז 1940 עסקה בארה"ב קבוצת מדענים, אמריקאים ואירופאים, בפיתוח פצצה אטומית. בדצמבר 1942 הצליח

שמלפני המלחמה: פ.ל. רייט, לה קורבוזייה, וולטר גרופיוס ומיז ואן-דר-רו (ארכיטקטורה), פאבלו פיקאסו, הנרי מאטיס ופרנאן לגיה (ציור), ארנולד שנברג ואיגור סטראווינסקי (מוסיקה), ט.ס. אליוט (שירה), תומס מאן (סיפורת), יוג'ין או'ניל וברטולד ברכט (תיאטרון). השינוי הגדול חל לקראת סוף העשור, כאשר ארה"ב נהיתה המרכז בפועל לא רק של מחקר וטכנולוגיה, אלא גם בשטחי הרוח, החברה והאמנות - על אף שהיבט זה לא יורגש אלא כעבור זמן - במחצית שנות ה-1950.

* *

השינוי העיקרי הורגש בשני תחומים: האחד, הקמתם של כמה בנייני משרדים, רובם במרכז ת"א. אלה, למרבה הפלא, כבדים במיוחד, כאילו אבדה הדינמיות שאיפיינה את העשור הקודם. אפשר שהסיבה לכך מקורה ברוח התקופה שהיא תכליתית יותר, או בצורך לתת ביטוי לתחושת הבטחון לאחר המלחמה ואולי בשניהם גם יחד. התחום השני בתי ספר ופנימיות נוער לקליטת חלק מ-25,000 הצעירים, שנתאפשרה עליתם. גם באלה מורגשת יד כבדה ותכליתית ואפילו שמרנית, מעין נוסטלגיה לפשטות כפרית. אפילו הנסיון לחזור לשיטת התחרויות - בעיקר בתחום זה - לא הביא לתוצאות טובות יותר.

הסיבה העולה על הדעת לשינוי הסגנון היא הנתק התרבותי שבא כתוצאה מהמלחמה. אוסטריה, גרמניה ורוסיה חדלו מליצור בסגנון המודרני מאז תחילת שנות ה-1930. בלגיה וצרפת, מקום לימודיהם של רבים מאדריכלי הארץ, עוד טרם השתקמו מההרס שגרמה המלחמה. יתרה מכך האדריכלים הגרמנים המודרנים שנמלטו לארה"ב לא יתחילו לבנות אלא בתחילת העשור הבא, כך גם לה קורבוזייה - הגם שבית הדירות המפורסם, שתכנן במאריסיי, החל להבנות כבר בשנת 1947. אפשר שהיד הכבדה המאפיינת את התקופה מקורה בקשר, שנוצר בשנות עבודה בשרות מע"צ של ממשלת המנדט, או אולי בהשפעת סגנונו של אוגוסט פרה בצרפת - מורם של כמה מהאדריכלים הארצישראלים - סגנון שהפך לאחר המלחמה למסיבי וכמעט ניאו קלאסי. ולבסוף, צריך להזכיר את כתבי העת האמריקאים שהרבו לפרסם את עבודותיו של סארינון "האב" ואחרים - גם הם בסגנון כבד ושמרני יחסית.

אי אפשר שלא לציין גם את השיכונים שנבנו בשנות ה-1940. השיכונים, כזכור, תחילתם עוד בשנים הראשונות של שנות ה-1930. אבל עתה הפכה התופעה, שהיתה שולית, לגורם מרכזי. מעשרות דירות למאות, ובעשורים הבאים לאלפים ולמאות אלפים. גם בתחום זה ממשיך הסגנון, שהיה מקובל בשנות ה-1930, שהרי בהגדרה שיכון פרושו מקסימום דירות בשטח מינימלי ובמחיר הזול ביותר. עם זאת מורגש השינוי, שהוא כאמור כמות. לשיכונים שנות ה-1930 עם כל צניעותם ואולי בזכות כך, היה אופי "חלוצי" ואילו שיכונים העובדים והחיילים המשוחזרים של שנות ה-1940 היו לשיגרה משמימה העתידה לשנות את פני הארץ בעשורים הבאים. הנושא המרכזי בציור שנות ה-1940 הוא צפת: אנשיה, סמטאותיה וההרים מסביב לה. רבים מהאמנים טוענים

בתקופה שלאחר המלחמה התפתח הקולנוע לצורת אמנות חשובה וסרטים הפכו להיות יצירת המחבר-הבמאי (כגון אורסון וולס, רוברטו רוסוליני וויטוריו דה-סיקה). מגמה זו עתידה להתחזק בעשור הבא, כתוצאה מהתפתחות הטלוויזיה כמקור עיקרי לבידור המונים. אבל, הטלוויזיה מצידה הביאה את העולם וארועיו מיידית אל חדר הדיור ובזמנית בודדה את האנשים בביתם - במקום ההליכה המסורתית לקולנוע ולמגרשי משחקים. במקביל נמשכה פעילותם של חלוצי האמנות המודרנית

* *

ארץ ישראל (1940-1949)

ארבעה ארועים מרכזיים התחוללו בארץ בשנות מלחמת"2: (1 הפסקת העליה. 2 הפצצות על חיפה ותל-אביב. 3 גיוסים לפלמ"ח ולצבא הבריטי. 4 צמיחה כלכלית כתוצאה מהיצור עבור הצבא. לאלו יש להוסיף את הנתק התרבותי הכלל עולמי. תופעה זו הורגשה במיוחד בארץ בגלל החרדה לגורל יהודי אירופה - חרדה שהפכה להלם כאשר נודעו מימדי השואה.

מיד לאחר המלחמה החל המאבק להעלאת שארית הפליטה, שהסתיים בסוף העשור, עם הקמת מדינת ישראל, תחילת העליה ההמונית, פלישת חמש מדינות ערב ומלחמת הקוממיות שנמשכה כשנה וחצי ואשר נפלו בה למעלה מ-6,000 איש ואישה מישראל. לכל אחד מהארועים הללו היתה השפעה עמוקה ומתמשכת על העשור כולו ואף הרבה מעבר לכך. למעשה עד היום.

גלל המחסור בברזל ובעץ נאלצו הבריטים להטיל הגבלות חמורות על הבניה האזרחית. בעוד הקבלנים ופועלי הבניה נרתמו לעבודות שונות עבור הצבא, הרי שבקרב האדריכלים חל משבר חמור. מקצתם אמנם נקלטו כשרטטים במע"צ של ממשלת המנדט, שעסק בבנית תחנות משטרה ואחרים בשרותה של חברת תכנון אמריקאית, שהקימה בתי חולים צבאיים, ביניהם תל-השומר. מעטים הצליחו להמשיך ולקבל הזמנות תכנון, בעיקר במגזרים הקרובים לחקלאות, דהיינו ההתיישבות העובדת ואילו השאר בטלו ממלאכתם.

כצפוי, הגישה לבניה בתקופת מלחמה היתה פונקציונלית ונעדר ממנה כמעט כל שיקול אסתטי גלוי או סמוי. את הביטוי הראשון לשינוי באופיה של האדריכלות ניתן לחוש בחוברת המיוחדת, שפורסמה בשנת 1941 לציון 20 שנות קיומה של אגודת האינג'ינרים והאדריכלים. הדגש עבר לבנינים לצרכי ציבור, שיכונים ובינוי - בעיקר בהתיישבות העובדת.

עוד בטרם הסתיימה המלחמה, בשנת 1944, קיימה אגודת האדריכלים תערוכה של עבודות חברים - רובן רעיוניות. אם לשפוט לפי המאמרים שהתלוו לארוע זה, הרי שהיתה בארץ אירה של תקוה לחידוש תנופת הבניה. תקוה זו התבססה, קרוב לודאי, על שלושה גורמים: הגידול הטבעי של הישוב בשנות המלחמה, הרווחים שהצטברו כתוצאה מהיצור למען הצבא והציפיות לגל עליה מאירופה. אבל לא כך עלה הדבר. שערי הארץ נשארו נעולים עד לאחר קום המדינה בסוף העשור. בעלי ההון אמנם הביאו לחידוש הבניה למגורים - בעיקר בתי דירות - אבל סגנונם של אלה היו עדיין ברוח שנות ה-1930.

לזכות ראשונים בגילוי העיר הגלילית. פרנקל-פרנל, למשל, טען שהגיע לכאן עוד בשנת 1920, מיד לאחר עלייתו לארץ. קסטל בן למשפחה ספרדית עתיקה, טען שגילה את צפת מאחר וחיפש מקום הדומה לחברון, עיר ילדותו, שהקהילה היהודית חרבה בה במאורעות 1929. אבל זכות ראשונים אינה עונה לשאלה למה התחבבה צפת על כל כך הרבה אמנים ומעל לכל על הציבור הרחב.

אפשר שאת התשובה לשאלה זו ניתן למצוא דווקא ביחסים החצוי של אמני ארץ ישראל לירושלים: מחד, העיר המסתלת את חלום הגאולה אבל מאידך, גם את הסגנון "היהודי" מבית מדרשם של שץ ומורי 'בצלאל'. צפת לעומת זאת הייתה תגלית חדשה יחסית, שלא נקשרה בתודעה הלאומית לא לשיבת ציון ולא לסגנון כל שהוא.

צפת והגליל מופיעים לראשונה בעבודות שהציג פרנקל-פרנל בתערוכה מקפת במוזיאון תל-אביב בשנת 1941, שכללו גם תמונות מירושלים. כעבור שנתיים (1943) מצא את השראתו שוב בגליל, בצפת ובטבריה: נופים רומנטיים רכים, שעיקרם היה הרצון להושיט יד לקהל הרחב מעין "חזרה לעם". רק בהמשך החל לגלות, בהדרגה, את צפת 'האמיתית', שהפכה בסוף העשור, לאחר קום המדינה, לקרית האמנים. המפנה נובע כנראה מהרצון שלו ושל רבים אחרים, לגשר בין היהדות שנכחדה בשואה מחד והתקומה בארץ-ישראל מאידך. פרנקל-פרנל עצמו לא הכיר את העיירה הגלותית בהיותו בן אודסה, כרך גדול יחסית, וחינוכו על ברכי ההשכלה בנוסח מנדלי, ביאליק, אחד-העם, טשרניחובסקי, קלוזנר וכו'. אלא שבצפת לא צריך היה לדמיין את היהדות המסורתית: היא הייתה כאן - לפחות עד מחצית שנות החמישים - מבלי שיהיה כרוך בה הפאתוס והתוכחה הירושלמית. יתרה מכך ניתן היה לחשוף בנופיה, באנשיה, בסמטאותיה את המסתורין והקבלה מבלי לאבד את היחודיות הארצישראלית. ואולי היו צפת, ובעיקר נופי הגליל, במידה רבה אנטיזה למישורי השפלה והחוף של תל-אביב - מרכז התרבות של הארץ. ראוי לציין מגמה נוספת, הראליזם החברתי שפרח בארץ בשנות ה-1940, במקביל להתפתחותו של נושא צפת. תחילתה של מגמה זו קשורה לכמה אמנים כמו אהרון גלעדי ויוחנן סימון, שהצטרפו לתנועה הקיבוצית ואשר יצירתם הושפעה ישירות מהאמנות המקסיקנית. האמן הבולט השלישי במגמה זו הוא מרסל ינקו. כיום מקובל אמנם לזהות את תנועת ה'דאדא', שינקו היה בין מיסדיה בציריך בשנות מלחמ"ע, עם הציור המופשט. אבל צריך להזכיר, שביסודו של דבר הייתה זו תנועת מחאה כנגד המלחמה ותוצאותיה. במילים אחרות, תנועה חברתית מובהקת - זאת למרות אופיה הניהיליסטי שבא בתגובה לטרור שהוביל את אירופה, לא פעם אחת אלא פעמיים בזו אחר זו להרס עצמי. לא יפלא על כן, שהן בצרפת והן בגרמניה, המסרים של הדאדא היו ביסודם פוליטיים מובהקים כמו גם התנועות עצמחן מהתנועה בהמשך כגון 'הנויה זאכליקייט' בגרמניה והסוראליזם בצרפת. מכל מקום, בארץ, בשלהי שנות ה-1940, נוצר שילוב מיוחד במינו, בין אמנים אלו, אשר טיפחו את הראליזם החברתי בחסותה של תנועת השמאל ובין אמנים אחרים, כגון פרנקל-פרנל

ורבים אחרים, שהיו מזוהים אף הם עם השמאל, אבל התנגדו לכל נסיון להפוך את האמנות לכלי בעל מסרים פוליטיים. ראוי לציין ששילוב זה בין בעלי מגמות נוגדות - האמנות לשמה והראליזם החברתי - המשיכו להתקיים בכפיפה אחרת במסגרת 'אופקים חדשים' משנת 1948 ועד למחצית שנות ה-1950, בהנהגתם המשותפת של מרסל ינקו ויוסף זריצקי.

חמישה העשורים הראשונים של המאה (1900-1949) הם גם סיפורה של אמנות ארץ ישראל בטרם היותה מדינה, ובמידה רבה גם בבואה של הישוב העברי עצמו.

הקמת הסמינרים למורים ומורות, הגימנסיות העבריות, האוני' והטכניון, היו כולם פרי יוזמתה של ההנהגה הציונית. האמנות לעומת זאת, נכפתה על ההנהגה ע"י יוצריה, כך 'בצלאל' של שץ בירושלים (1906) שכפה עצמו על הקונגרס הציוני וכך האולפן של פרנקל-פרנל בתי"א (1925) שרק בקושי זכה להכרה' מטעם הסתדרות העובדים. יתרה מכך, האמנים עצמם המשיכו ליצור כאן לאורך כל עשרות השנים ללא קוונים, ללא תמיכה ורק בקושי מצאו כמה מהם פרנסה כמורים לילדים שהתעללו בהם ללא רחם או כמעצבי תפאורות לתיאטרון. יתרה מכך, אלמלא יוזמתו הפרטית של דיונגוף, שהקדיש את ביתו והונו לנושא, לא היה נוצר בשנות השלושים מוזיאון ת"א והפרס הקרוי על שמו. אבל אלה לא עשו אלא מעט מאד על-מנת לשמר את מורשת האמנות של התקופה.

אך טבעי הדבר, שכל דור יתמרד כנגד קודמיו ואפילו בני אותו דור ישנו טעמים ונקודות ראייתם מעשור לעשור. כך למשל האמנים, הקרויים 'מודרנים', של שנות ה-1920 דחו בשאט נפש את יצירות קודמיהם המזוהים עם סגנון 'בצלאל'. באפולונית ציורי שנות ה-1930 נדחו הזוהר והצבע התוסס של העשור הקודם, וכך הלאה והלאה - עד שהתופעה מגיעה לשיאה בשנות ה-1950, כאשר חסידי המופשט הצליחו להעלות את תאוות הכליון, כלפי היצירה הפיגוראטיבית, לדרגת איקונוקלזם.

אבל לעומת זאת תפקידם של מוזיאונים הפוך הוא: לשמר את היצירה לדורות הבאים. לא כך אצלנו. האמנות שנוצרה בעשורים הראשונים כמעט ואינה קיימת עוד. לבד מאי אלו דוגמאות בודדות, לעתים לא רלבנטיות, לא ניתן לקבל מושג על אשר נוצר - כי בניגוד לספרות, שבה די בהעתק אחד של כל ספר וכתב עת, אותו ניתן לשמור בספרייה הלאומית - בציור ופיסול נדרש המקור עצמו. ולא רק זאת אלא שאת המקור יש לראות בקונטקסט הנכון, הווה אומר בסמיכות ליצירות האחרות של אותה תקופה.

לכאורה ניתן היה לצפות שהאמנים עצמם ישמרו את יצירותיהם. אבל למעט בודדים, אותם ניתן לספור על יד אחת, חיו רובם מהיד אל הפה בדירות קטנות או בצריפים דולפים שלא התאימו ולא איפשרו אחסנת תמונות. כתוצאה מכל אלה הפכו, בליט ברירה, לציירי סוף שבוע או שהשמידו יצירות בכך שציירו לעתים קרובות תמונה על גבי תמונה. אחרים, שגם כסף לבדים וצבע חסר להם, נאלצו להצטמצם ולצייר בצבעי מים על נייר לעיתים מאיכות מפוקפקת - מצב שהחמיר עוד יותר בשנות מלחמ"ע כאשר גם אלה לא היו בנמצא.

ההפשטה, אליה הגיע בסופו של דבר במחצית שנות ה-1960 לחייו.

דוגמא נוספת היא פרנקל-פרנל, שפתח אולפן ראשון בת"א בהיותו בן 20 ושוב כעבור 5 שנים בהיותו בן 25 - מקום בו קיבלו השכלתם הראשונה כמה מחשובי האמנים בארץ. לאחר מכן בשנות ה-1940 לחייו כבר נחשב ל'ותיקי' ובהמשך, עוד בטרם מלאו לו 50, כבר דובר על רנסאנס (תחייה) באמנותו.

מהפך כפול ניתן למצוא אצל שני אמנים ידועים אחרים: ארדון שהחל דרכו כתלמיד של האקספרסיוניסט המופשט יוהנס איטן, בבאוהאוס. אך לאחר שעלה לארץ בשנות ה-1940 לחייו, עבר לסגנון פיגוראטיבי עד לשלהי שנות ה-1950 לחייו כאשר פנה לסוראליזם מופשט. תופעה דומה אפשר למצוא אצל מרסל ינקו. שוב מהפשטה לראליזם וחזרה להפשטה.

אפשר שתופעה זו בארץ נובעת מהעובדה, שחינוכם והתבגרותם ארעו מחוץ לגבולות הארץ והצורך להסתגל ולהתאים עצמם למציאות הארצישראלית היא שגרמה לתפניות הקוטביות. אך למרבה הפלא, אנו מוצאים את אותה תופעה גם אצל אמנים שהגיעו בצעירותם ורכשו כאן את מרבית השכלתם. כך למשל סטימצקי, שטרייכמן, קסטל, פלדי, מוקדי ואחרים שפנו במחצית שנות ה-1950 להפשטה. דהיינו, שוב תופעה של 'בגרות מאוחרת' או אולי רצונם של אמנים אלה לאמץ לעצמם את הסגנונות החדשים שנוצרו בפאריז ובניו-יורק לאחר מלחמת 1918.

העובדה שישאל היא ארץ עליה גרמה גם אחרות, מקצתן בגין התחברויות בין בני אותה העליה כגון הקשר בין אנשי עליה שלישיית: זריצקי מחד וסטימצקי ושטרייכמן מאידך, שהיו צעירים ממנו (הראשון ב-17 שנה והשני ב-14 שנה). כך גם הקשר בין אנשי עליה חמישיית: ינקו מחד ויוחנן סימון וכהנא מאידך, שהפער ביניהם כ-10 שנים. כל זאת בנוסף לתופעות אחרות הצפויות כתוצאה מעלייתם של אמנים בשלים וידועים יחסית. כך למשל עלייתו של הרמן שטרוק בשנות העשרים, צייר ידוע ומוכר בגרמניה, עבור דרך אמנים בשלים אחרים, כגון אייזנשר, אשהיים, שטיינהרדט ועד לעלייתו מרומניה של מרסל ינקו בסמוך לאחר פרוץ מלחמת 1914, אף הוא דמות מוכרת כאחד ממייסדי תנועת ה'דאדא'.

אחד הגילויים המעניינים בתרבות ארץ ישראל הוא מספרן הרב יחסית של נשים הפועלות בכל תחומי החיים ובעיקר באמנות ואדריכלות, שהיה גדול בדרך כלל מזה שבשאר ארצות אירופה. תופעה המגיעה לאחד משיאיה בשלהי שנות ה-1940. כך למשל בתערוכה הכללית של האמנים, שהתקיימה ביולי 1948 - חודשיים לאחר קום המדינה - הציגו 31 נשים מסך 122 המשתתפים, דהיינו כ-25%. לעומת זאת דווקא אצל הקבוצה המתקרת 'אופקים חדשים', שקמה ממש באותם ימים על-מנת לפתוח דף חדש באמנות ישראל, לא נמצאה אפילו אישה אחת בין 20 מיסדיה - למעט רות צרפתי, אשתו של הפסל משה שטרנשוש, שצורפה כעבור שנה (1949) ואשר נותרה החברה הבודדה עד פרוקה של הקבוצה. לעובדה זו קשה למצוא הסבר משכנע, שהרי נשים נטלו חלק ברוב תנועות האוואנגארד מראשית המאה העשרים ובמיוחד בארצות כגון רוסיה וגרמניה - ארצות שהייתה להן השפעה לא מבוטלת על חיי התרבות בארץ.

בדרך כלל ניתן למצוא קשר ברור בין אמני אותו הדור ואותה תרבות, שעברו יחד אותן חוויות. בארץ לעומת זאת, מורגש מעין "מהפך" כרונולוגי מתמשך. אין ספק שלאורך כל תולדות האמנות ניתן למצוא 'גאונים צעירים' או התבגרות מאוחרת של אחרים. לדוגמא: הצעירים המפורסמים מאסאצ'ו ורפאל בתקופת הרנסאנס, בראק ופיקאסו במאה העשרים. לעומתם פיסארו שהצטרף לאימפרסיוניסטים בראשותו של קלוד מונה הגם שהיה צעיר ממנו בעשר שנים או סזאן שהיה מקורב אליהם בצעירותו אבל לא מצא את דרכו המיוחדת אלא כעבור שנים בהיותו כבן 50. בארץ לעומת זאת, 'גאונים צעירים' ו'התבגרות מאוחרת' באים שלובים כמקשה אחת. העובדה שהתופעה הייתה כמעט לשיגרה אצל אמני ארץ ישראל, מבקשת הסבר או לפחות דיון.

ראשית יש להגדיר את המושג צעיר: על קבוצה זו נמנים, בדרך כלל, אמנים שגילם פחות משלושים. תקופת הביניים מתפרשת בדרך כלל עד לגיל 50 ולאחר מכן נחשב האמן לותיק.

אחת הדוגמאות הבולטות בארץ היא הצייר יוסף זריצקי שהצטרף לימודניים של שנות ה-1920 בהיותו כבן 40 וכעבור 15 שנה, בהיותו כבן 55, החל לחפש את דרכו לעבר

* * * * *

1940 מלחמ"ע2:

- 11.6: הגרמנים בפאריז. המרשל הצרפתי פטן חותם על הפסקת אש בשם "ממשלת וישי" ע"ש מקום מושבה.
- 3.7: הבריטים מטביעים את הצי הצרפתי בנמל אוראן (אלג'יריה).
- 8.8: "הקרב האוירי על בריטניה": כשלוף חיל האויר הגרמני, עד 5.9.
- ארה"ב "מוכרת" אוניות משחית לבריטניה.
- 6.9: ה"בליץ" (הפצצות לילה) על לונדון, עד 10.5.
- יפן-גרמניה-איטליה: הסכם כלכלי וצבאי.

- 12.3: בריה"מ-פינלנד: חוזה שלום (תחילת המלחמה 2 בנוב' 1939).
- 9.4: גרמניה פולשת לדנמארק, נורבגיה.
- 10.5: גרמניה פולשת להולנד, בלגיה ולוקסמבורג.
- צימברלין ראש ממשלת בריטניה מתפטר וצ'רצ'יל מתמנה במקומו.
- 28.5: בלגיה נכנעת. פינוי 340.000 בריטים מ-דאנקרק על חוף צרפת (29 מאי - 3 יוני).
- 10.6: איטליה מצטרפת לימין גרמניה (מעצמות "הציר").

13.9: כח איטלקי מלוב חודר 100 ק"מ לתוך מצרים.
28.10: כח איטלקי מאלבניה חודר ליוון. נעצר ע"י היוונים וחיל משלוח בריטי (כולל יחידת "חפרים" מא"י).
20.11: הונגריה, רומניה וסלובקיה מצטרפות למעצמות הציר, עד 24.11.
15.12: הבריטים תוקפים את האיטלקים בלוב.
17.12: הנשיא רוזוולט נבחר בשלישית (לראשונה בתולדות ארה"ב).

רפואה: צוות חוקרים בבריטניה, בראשות הווארד פלורי (Florey), בודק אלפי פטריות כתרופה אפשרית (הצעה של לואי פסטר) ומצליח עם ה"פניצילין" (עובש שנתגלה ע"י פלמינג ב-1928).

אמנות: צרפת -

גילוי ציורים מ-20.000 לפנה"ס במערות לסקו (Lascaux).

פיסול: פאריז -

גיאומטי: התחלת סידרת דמויות מאורכות.

אדריכלות:

ארה"ב - **רייט:** אוני דרום פלורידה, עד 1959.
שבדיה - **אספלונד:** ביתן בבית העלמין בשטוקהולם.

ספרות:

ארה"ב - המינגווי: "למי צלצלו הפעמונים" (על מלחמת האזרחים בספרד. תורגם 1942).
יוג'ין אוניל: "מסע ארוך לתוך הלילה" (מחזה. הופק 1956).
ריצ'רד רייט: "יליד הארץ" (סיפורת. תורגם לעברית).
ריימונד צ'אנדלר: "שלום מודתי" (מתח).
ארתור קסטלר: "אפלה בצהר" (סיפורת. ביקורת הקומוניזם).
בריטניה - דילן תומאס: "תמונת האמן ככלב צעיר" (שירה).
בריה"מ - שולוחוב: "הדון השקט" (סיפורת. תורגם 1953).
נפטר -

סלמה **לאגרלף** (82). שבדית. מחברת ספרי ילדים. ביקרה בארץ ישראל (1900). זכתה בפרס נובל לספרות (1909). מכתביה תורגמו לעברית: גסטה ברלינג; ירושלים; מסע הפלאים של נילס הולגרסון; אגדות וספורים; קורות אחוזה אחת (Lagerlof).

אוסטרי **מנדלשטאם** (48). במחנה ליד ולאדיווסטוק. משורר יהודי-רוסי. השתייך לזרם האינטימי (אחמטובה, פסטרנק ועוד). נרדף מתחילת שנות ה-1930. לימים פרסמה אשתו את תלאתיהם בספר שערור ענין רב.

סקוט **פיצג'רלד** (44). אמריקאי. מנציגי "דור הג'יז" או "הדור האבוד" של אמריקאים ששהו בפאריז של שנות ה-1920. מכתביו תורגמו לעברית: "גאסטבי הגדול", "ענוג הוא הלילה" ועוד (Fitzgerald).

מוסיקה: ארה"ב -

בין הנמלטים מאירופה: שנברג, סטראוינסקי, בארטוק, ויייל, קלמן.

סרטים: ארה"ב -

"ענבי זעם" (ג'ון פורד).
"הדיקטטור הגדול" (צ'אפלין).
"רבקה" (היצ'קוק).
"פנטאזיה" (דיסני). מוסיקה קלאסית.
"סיפור פילדלפיה" (קוקור).

עם ישראל: 50,000 יהודים מצרפת נמלטים לספרד (מאי-יוני).

ישראל (1940)

מעצר תושבי השכונות והכפרים הגרמניים בא"י (הועברו לאוסטרליה. רובם חזרו לגרמניה בתום המלחמה). תחילת ההתנדבות לשרות בצבא הבריטי בעידוד מוסדות הישוב. עד סוף המלחמה יגיע מספרם ל-26 אלף, כולל 4,000 נשים.

הפגנות (28.2) כנגד "חוק הקרקעות", המגביל רכישת אדמות ע"י יהודים.

הפצצות א"י ע"י האיטלקים (מרודוס. ר' גם 1941):

24.7: חיפה: 47 הרוגים; 20 יהודים, 27 ערבים. 72 פצועים; 20 יהודים 50 ערבים 12 ארמנים.

6.8 חיפה: פגיעות קלות.

27.8 חיפה: 1 הרוג, 24 פצועים (כולם ערבים).

8.9 חיפה: אין נפגעים.

9.9 ת"א: 117 הרוגים, 150 פצועים.

21.9 חיפה: 32 הרוגים, 68 פצועים (כולם ערבים).

26.9 חיפה: אין נזק ואין נפגעים.

"ההגנה" מפוצצת (25.11) את אנית המעפילים "פאטריה" בנמל חיפה, על מנת למנוע את גרוש העולים מהארץ. האניה שוקעת במהירות בלתי צפויה. יותר מ-200 מנוסעים טבעו.

גרוש מעפילי "אטלנטיק" (9.12) לאי מאוריציזוס באוקיינוס ההודי.

נפטר **זאב ז'בוטינסקי** (60). מדינאי ומשורר. נולד באודסה. למד משפטים ברומא, שב לאודסה (1901) והצטרף למערכת "אודסקיה נובוסיטי". השתתף בקונגרס הציוני (הששי) ועזב את האולם עם שוללי תכנית אוגנדה (1903). עם שובו הצטרף למערכת "ראזסויטי" בסט" פטרסבורג - הבטאון הציוני המרכזי ברוסיה. במלחמ"ע פעל בלונדון ליסוד הגדודים העבריים. בשנת 1917 הצטרף כטוראי לגדוד קלעי המלך 38 (הלונדוני) והועלה לדרגת סגן,

אדריכלות: ירושלים -

גינה אורבן: בית החלוצות, רח' אבן-גבירול.

כתבי עת:

"מחברות לספרות", דו ירחון והוצאה לאור (עד 1954), בעריכת ישראל זמורה.
"עולם האשה", דו שבועון (עד 1963).
"סיכות", שבועון להומור וסאטירה, (עד 1945).

ספרות (מקור):

"לובנגולו מלך זולו" מאת נחום גוטמן. (סיפורת לילדים).
"חומה שנפלה" מאת יהושע בר יוסף.
"ספרות (תרגום):
"היוגי והקומיסר" מאת ארתור קסטלר.
"גשר סן לואי ריי" מאת תורנטון ווילדר.
"לחם ויין" מאת איגנאציו סילונה.

תיאטרון:

הבימה -
"אדם ושטן" מאת "י גורדון"; "ראובני שר היהודים" מאת מ' ברוד; "בנות הנפח" מאת פ' הירשביץ (תפאורה: יצחק פרנקל-פרנל). "גלוריוס בעל הנס" מאת ו' ורנר; "עמודי החברה" מאת ה' איבסן. "בסבך המשפחה" מאת ו' ליאון. "בני המניסטר" מאת א' ביראבו.
האהל (באולם החדש, רח' בילינסון) -
"גם הוא באצילים" מאת מולייר בתרגום אלתרמן (תפאורה: יצחק פרנקל-פרנל). "בתי" מאת צ' שץ (תפאורה: מ' מוקדי). "שלטון החושך" ע"פ טולסטוי (תפאורה: מ' שמיט-שמי).
להקת העץ -
"כמוני כמוך"; "נדנדת הקסמים".

מוסיקה:

פאול בן-חיים: סימפוניה מס' 1.
מרדכי סתר: "קנטטה לשבת" למקהלה ולתזמורת.

מלחמ"ע"2:

המשך ההפצות הלילה על לונדון וחיזוק התקפות צוללות גרמניות על דרכי האספקה.
9.2: "מלחמת הלוח ושוב" במדבר המערבי (לוב), עד 17.1.42.
מרץ: שיטת החקר והשאל מאפשרת לרוזולט לספק ציוד לבריטניה.
4.4: דיכוי מרד פרו-גרמני בעיראק, עד 1.7.
6.4: כח בריטי משתלט על אריתריאה וחבש, שבידי האיטלקים - עד 27.11.
9.4: ארה"ב נוטלת את הגנת גרינלאנד ואיסלנד מידי דנמארק.
17.4: הגרמנים ביוגוסלביה וביוון: 1,400 "החפרים" מא"י בשבי הגרמני עד תום המלחמה.
8.6: הבריטים משתלטים על סוריה ולבנון שבידי

בתפקיד מפקד פלוגה. יחידתו השתתפה בצליחת הירדן באום שורט, והוא זכה בציון לשבח ובאות הצטיינות. לאחר שחרורו הצטרף (1918) לוועד הצירים הארץ ישראלי ועמד בראש המחלקה המדינית. היה ממארגני הגנת יהודי ירושלים בפרעות 1920 ונידון על כך בבית משפט צבאי ל-15 שנות עבודת פרך בכלא עכו. זכה בחנינה ביולי ובאותה שנה שב ללונדון. נבחר להנהלה הציונית (1921), אבל התפטר כעבור שנתיים (1923). בשלב זה הקים מחדש את כתב העת "ראזוויט" בברלין ואת האגף הרביזיוניסטי בציונות.

לאחר שעזב את ההסתדרות הציונית (1935) כינס את ועידת הרביזיוניסטים שהחליטה על הקמתה של הסתדרות ציונית חדשה (הצ"ח) שבחרה בו כנשיאה.

זיבוטינסקי התנגד לחלוקת הארץ, כמו גם ל"הבלגה" במאורעות (9-1936), צידד בפעולות תגמול נגד הערבים וקבע את דרכו העקרונית של האצ"ל. אבל, עם פרוץ מלחמ"ע2 (1939) הכריז על הפוגה במאבק כנגד ממשלת המנדט. בשלב זה פרשו יאיר שטרן וחבריו מהאצ"ל והקימו את ארגון לוחמי חרות ישראל (לח"י) להמשך המאבק בשלטון הבריטי. נפטר בעת בקור בארה"ב.
על פי צוואתו ובהסכמת לוי אשכול, ראש ממשלת ישראל, הובאו עצמותיו לקבורה בטקס ממלכתי בהר הרצל בירושלים, ביום השנה ה-25 למותו (1965).

זיבוטינסקי זכור גם בזכות תרומתו הספרותית. בין חיבוריו הרומן "שמשון" (תורגם לעברית 1929); "חמשתם" ו"ימי חי"י" (סיפורים אוטוביוגרפיים). כמו כן נודע כמתרגם משירי דאנטה (מאיטלקית), אדגר אלן פו ועומר כיאם (מאנגלית) ועוד.
אוכלוסייה: 1,545,000 (463,000 יהודים).

אמנות:

פרס דיזנגוף - אורלנד, לבנון, ליון, סימה, פרנקל, ברנדנבורג, טיכו.

ציון לשבח: ציפר, עוקשי, פלדי, בן צבי.

ירושלים - "בצלאל": אמני ארצישראל; שטיינהארדט; 1941 משה מנדלסון.

ארדון-ברונשטיין (44) מתמנה למנהל בצלאל (לאחר מות בודקו).

תל אביב -

במוזיאון: קולבינסקי; בודקו; "100 ציירים ופסלים"; עליזה בק, חוה סמואל ושמואל סלמנוביץ; כהן, שיף ולשניצר (פיסול); שולמית חרמוני, ציטרון וצוייג; הנדלר, זריצקי, פלדי וקסטל; אפתק-אתר, לבנון, שור ושמיט-שמי.

גלריה כץ: שרה אלכסנדר; אבני; לנצר; לבנון; גינה ברג; אסתר ברלין; "חמישה" (אבני, אלתרמן, פאלק, שטוצר); קבוצתית (ברג, פיין, קוסונוגי, קסטל, שור, שטרייכמן, והפסלים לשניצר ושטרנשוס; בלאס; "ארבעה" (מאירוביץ, אייזנר, בזר, שטנצל).

עם סופרים אחרים בשנות ה-1930. תרגם בעצמו לעברית וערך (1924) חלק מסיפוריו שהודפסו בברלין (Babel).
הודו - נפטר ראבינדראנת **טאגור** (80). פרס נובל (1913). משיריו תורגמו לעברית ע"י דויד פרישמן, אנדה פינקרפלד, ראובן אבינועם, פועה שלו-תורן, וכן הרומנים "הספינה הטרופה"; "הבית והעולם" וסיפורים קצרים (Tagore).

תיאטרון: ניו-יורק -

יסוד "סדנת התיאטרון" ע"י ארווין פיסקאטור, הבמאי הגרמני הנודע.

מוסיקה:

בריה"מ - שוסטקוביץ': סימפוניה מס' 7.
בריטניה - בנג'מין בריטן: קונצ'רטו לכינור.

סרטים: ארה"ב -

"האזרח קיין" (אורסון וולס).

"חשד" (היצ'קוק).

"שועלים קטנים" (וויליאם וויילר).

הגות:

איטליה -

בנדטו קרוצ'ה: "ההסטוריה כסיפורה של החירות".

ארה"ב -

הרברט מארקוזה: "התבונה והמהפכה".

צרפת -

נפטר אנרי **ברגסון** (91). פילוסוף יהודי. עיקר תורתו מתמקדת ביחסים בין ההמשכיות, התנועה והזכרון. לתפיסתו השלכות על כל תחומי החיים והיצירה, כולל, כמובן, האמנויות. חיבוריו תורגמו לעברית, ביניהם הדיון על נושא "הצחוק" (1938), "אנרגיה רוחנית" (1944), "מחשבה ותנועה" (1953) ועוד.

עם ישראל: 400,000 מיהודי פולין והארצות הבלטיות בורחים לרוסיה מהם 10,000 יגיעו עד לשנחאי.

ארץ ישראל (1941)

יסוד הפלמ"ח (פלוגות מחץ) בראשות יצחק שדה, בשיתוף עם הבריטים. המטרה: לסייע בפעולות סיור וחבלה למקרה של פלישת כוחות הציר לארץ ישראל (15.5).

כ"ג אנשי פלמ"ח, כולל קצין קישור בריטי, יוצאים בסירת מנוע מחיפה במטרה לחבל במתקני הדלק בנמל טריפולי (לבנון). המבצע נכשל וגורלם של **כ"ג יורדי הסירה** לא נודע.

דוד **רזיאל**, מפקד האצ"ל, נהרג בעיראק, בשליחות מטעם הצבא הבריטי (20.5).

פרעות ביהודי בגדאד (יוני).

הפצצת חיפה בלילה ע"י טייסת גרמנית מרודוס (11.6).

ממשלת וישי, עד 14.6. (בפעולה השתתפו אנשי הפלמ"ח, ביניהם משה דיין שנפצע ואיבד עין).

יולי: כח גרמני בפיקוד גנרל רומל, נשלח לסייע לאיטלקים בצפון אפריקה.

28.6: הגרמנים פולשים לבריה"מ ומגיעים עד 80 ק"מ ממוסקבה. לנינגראד במצור משולב של פינים וגרמנים, עד ינואר 1944.

25.8: בריטניה ובריה"מ משתלטות על אירן (המשך לדיכוי מרד פרו-גרמני בעיראק וחסול שלטון וישי בסוריה ובלבנון).

7.12: היפנים מפציצים את נמל "פרל הארבור" בהוואי, ומטביעים חלק מהצי האמריקאי.

8.12: ארה"ב ובריטניה מכריזות מלחמה על יפן.

11.12: גרמניה ואיטליה מכריזות מלחמה על ארה"ב.

פלישה יפנית לפיליפינים.

תחילת מבצע "מנהאטן" לפיתוח הפצצה האטומית.

25.12: היפנים כובשים את הונג קונג.

חידושים:

דונאלד ביילי מפתח גשר נייד הקרוי על שמו. צילומים ראשונים מתחת למים.

אמנות:

ארה"ב - הסוררליסטים של פאריז, ביחד עם פטרונת האמנות המודרנית פגי **גוגנהיים**, מגיעים לניו-יורק: **ארנסט, ברטון, דאלי, לג'ה, לאם, מאטה, מאסון, מירו, שאגאל** ועוד) מצטרפים לקודמיהם (**דושאם, טאנגי, מאן ריי** ועוד).

בריטניה - הנרי **מור**: רישומי דמויות במקלטי לונדון.

אדריכלות: ארה"ב -

מיז-ואן-דר-רו: תוכנית בינוי מכללת I.I.T.

ספרות:

פאריז -

לואי אראגון: "כאב לב" (שירה).

וורקור: "שתיקת היס" (סיפורת. תורגם לעברית).

ז'אן אנווי (Anouilh): "אנטיגונה" (מחזה).

ארה"ב - ברטולד ברכט: "אמא קוראג" (מחזה. הוצג בארץ).

סקוט פיצג'ראלד: "הטייקון האחרון" (סיפורת). פראנץ וורפל: "שירת ברנאדט" (סיפורת, מהעיזבון).

אירלנד - נפטר גיימס **ג'ויס** (59). מגדולי הסופרים במאה ה-20. מספריו תורגמו לעברית: "דיוקנו של אמן", "יוליסס" (Joyce).

בריטניה - נפטרה וירג'יניה **וולף** (59). מספריה תורגמו "אל המגדלור" ועוד (Woolf).

בריה"מ - נפטר איציק **באבל** (45). סופר יהודי. מחבר סיפורים קצרים על חיי העולם התחתון בעיר מולדתו אודסה, ועל חוויותיו כקצין אספקה בחיל הפרשים האדום בפיקודו של בודיוני. נעצר

הפצצה שניה על ת"א ע"י הצרפתים מסוריה (12.6). נהרגו 20 איש.

נפטר **מנחם אוסישקין** (78). מראשי הציונות. נולד ברוסיה (1863). בקר לראשונה בארץ בהיותו בן 28 (1891). מזכיר הקונגרס הציוני הראשון (1897). ממתנגדי הצעת אוגנדה (1903) עסק ברכישת קרקע, עליה, התיישבות וחינוך והקמת חוות חקלאיות. עלה בהיותו בן 56 (1919). ראש "ועד הצירים" שניהל את הישוב היהודי, עד 1923. בהמשך מונה לראש הקק"ל. **אוכלוסיה**: 1,585,000 (474,000 יהודים)

אמנות:

פרס דיזנגוף - סטמצקי, קסטל, ציפר ושטרייכמן. עידוד: **ארוך, גלעדי, נתנון, קריזה, חיה שוארץ, תמרי וניצה נפתלי** (פיסול).

ירושלים - "בצלאל": **קראקוואר**.

גלריה שלוסר: **ינקו**.

תל-אביב - במוזיאון: **קוסונוגי, שורין וחמיצר** (פיסול). **ישראלס; שטיינהארדט, הולצמן ושטרנשוס** (פיסול); **פרנקל-פרנל** (מקפת); **קולביאנסקי; א' גולדברג**; הדפסי **בארלאך ודומייה**; אמנות יהודי תימן; בתי כנסת מעץ בפולין.

אגודת הציירים (בבית הבימה עד 1944): **אבל פן** (מקפת); **זריצקי** (יובלו החמישים); כללית (138 אמנים): "האשה בציור ובפיסול"; קבוצתית (25 אמנים).

גלריה כץ: **אדלר, אמיתי, גליקסברג**.

פרנקל-פרנל סוגר את האולפן לציור ועובר לשנה לגעבת ברנר (עד 1942).

פרסומים -

"האמנות היהודית החדשה בא"י" מאת ד"ר קארל **שווארץ** בהוצאת ראובן **מס**. בתוכן אדריכלות, פיסול, ציור, גרפיקה ומלאכת מחשבת כולל 130 צילומי עבודות ו-97 ביוגרפיות קצרות.

עלו -

מרסל **ינקו** (46). אדריכל וצייר מרומניה, ממיסדי ה"דאדא".

עיצוב נוף: תל-אביב -

ראשית הנטיעות בגן מאיר. תכנון: גנן העיר אברהם **קרוון**. עם א' משל.

תכנון ערים: ירושלים -

תוכנית חדשה לקמפוס האוני' על הר הצופים. אדריכל: **ריכרד קאופמן**. הוגשה לאישור 1945 (לא בוצעה).

אדריכלות:

חיפה - **חייקין**: בנין העיריה.

רכטר: בייח "אלישע" (שונה).

ירושלים - **קרל רובין**: מכון ומוזיאון לארכיאולוגיה, האוני' העברית ירושלים (פרס 1). עם **יעבץ**.

תל-אביב - **שולמן**: כיכר לונדון.

ההתיישבות העובדת -

רכטר: חדרי אוכל בקבוצים תל-עמל, משמר-העמק, ניר-דוד, עד 1945.

פרסומים -

"עשרים שנות בניה" (1921-1941). חוברת מיוחדת של א.א.א.י. עורכים: א' **אלויל**, י' **דיקר**, ש' **מסטצ'קין**, א' **פולסקין**, א' **פרוידנטל** ובי' **צ'לנוב**. הדגש על בניה ציבורית, שיכונים ובנוי - בעיקר בהתיישבות העובדת.

ספרות (מקור):

"חופה שחורה" מאת יונתן רטוש (שירה).

"שמחת עניים" מאת אלתרמן (שירה).

אמיר גלבוש מתחיל לפרסם שירים ב"דפים

לספרות" בטאון השומר הצעיר.

יסוד הוצאת "עם עובד".

ספרות (תרגום):

"האודיסאה" מאת הומרוס בתרגום ש' טשרניחובסקי (האיליאדה ר' 1920).

"וידוי של חצות" מאת ג'ורג' דיאמל.

פטר קמנצ'נד מאת הרמן הסה (סיפורת).

"פקעת הצפעונים" מאת פרנסוא מוריאק.

"ענבי זעם" מאת ג'ון סטיינבק.

תיאטרון:

הבימה -

"מיכל בת שאול" מאת ב' צ'מרנינסקי. "ירושלים

ורומי" מאת נ' ביסטריצקי; "הסוחר מוורשה"

מאת ר' ברנשטטר. "על חטא שלא חטאו" מאת

א"נ אוסטרובסקי; "חטיפת בנות הסבינים" מאת

פ' שנטאן. "בגרות" מאת פודור.

האהל -

"בסימטאות ירושלים" מאת יהושע בר-יוסף

(תפאורה: מירון **סימה**). "המסע לגהנום" מאת פ'

אפל. "המלך ליר" מאת ו' שקספיר (תפאורה:

אריה **אל-חנני**). "פרופסור תומאס" מאת ה'

מילר.

מוסיקה:

בתזמורת הא"י - סימפוניה ראשונה מס' 1 מאת

פאול בן-חיים ובניצוחו; קונצ'רטינו לחצוצרה

מאת יוסף קמינסקי.

בית ברנר - "קנטטה לשבת" מאת מרדכי סתר.

יסוד "מקהלת תל-אביב" ע"י אוטו (איתן) לוסטיג

(מ-1972: "המקהלה הפילהרמונית").

מלחמ"ע:2

נורבגיה - קויזלינג ראש ממשלה נאצית.

ארה"ב - 100.000 אמריקאים ממוצא יפני

מוכנסים למחנות מעצר.

5.1: יפן פולשת לבורמה.

21.1: הגרמנים בפיקוד רומל מגיעים לאל עלמיין

(200 ק"מ מאלכסנדריה).

15.2: היפנים בסינגפור (המעוז הבריטי בדרום

מזרח אסיה).

9.3: אינדונזיה בידי היפנים.

מרץ: תחילת משלוחי סיוע מארה"ב לבריה"מ

(הובטח עוד ביוני 1941).

המנורה הגנוזה; בלהט סודי; העולם של אתמול ועוד (Zweig).

מחול: נפטר מישל פוקין (63). כוריאוגרף רוסי מגדולי מעצבי הבלט המודרני קלסי (Foukine).

מוסיקה:

בריטניה - בריטן: "סימפונייה דה רקוויאם". ארה"ב - קופלנד: "רודיאור" (בלט).

סרטים:

ארה"ב - "במבי" (וולט דיסני) ע"פ פליקס סלטן. "להיות או לא להיות" (לוביץ). "האמברסונים הנפלאים" (אורסון וולס). צרפת - "אורח לערב" (מרסל קארנה).

הגות: אריק פרום - "הפחד מהחופש" (פסיכולוגיה חברתית).

עם ישראל:

ינואר: "ועידת ואנוזה" בהשתתפות אישים נאצים בכירים מחליטה על "הפתרון הסופי": הפעלת מחנות ההשמדה לחיסול יהודים, צוענים ויריבים פוליטיים.

יולי: 4,000 פליטים יהודיים מפולין מגיעים לטהרן, ביניהם 720 ילדים ללא הורים ("ילדי טהרן"). יגיעו לארץ (18.2.43).

נובמבר: ידיעות מוסמכות ראשונות על שואת יהודי אירופה. הציבור בארץ ובעולם מסרב להאמין.

ארץ ישראל (1942)

ינואר: חשש לגורל היישוב היהודי בגלל חדירת הגרמנים למצרים.

הבריטים מגייסים גדודי חי"ר יהודיים.

250 מתנדבים לפעילות צניחה באירופה הנאצית. נשלחו 32, כולל 3 צנחניות. 12 נפלו בשבי ו-7 נהרגו, ביניהם 2 צנחניות.

24.2: טבעה ספינת המעפילים "סטרומה" בים השחור. רק אחד מ-700 נוסעיה ניצל.

אברהם "יאיר" שטרן (35). נרצח ע"י הבולשת

הבריטית בת"א (2.2). יליד פולין. עלה בהיותו בן 18. חבר האצ"ל מראשיתו (1931). יסד את הלח"י

(1940) בגלל התנגדותו להפסקת הפעילות נגד הבריטים, עליה הכריזו ההגנה והאצ"ל. זכור גם כמי שחיבר כמה שירים, ביניהם המנון הלח"י "חיילים אלמוניים".

אוכלוסיה: 1,620,000 (יהודים 484,400)

עיון:

ירושלים - 144,000 (יהודים 87,000).

חיפה - 116,500 (יהודים 58,500).

יפו - 87,000 (יהודים 24,500), רובם בשכונות הגובלות בת"א.

תל-אביב - 143,500.

11.6: לוחמי מחתרת צ'כים הורגים את מפקד הגסטאפו, כנקמה הגרמנים רוצחים את כל תושבי הכפר לידיצה.

3.7: הגרמנים ברוסיה מגיעים לסטלינגרד.

2.11: התקפת נגד בריטית, בראשות מונטגומרי, באל עלמיין. הצבא הגרמני-איטלקי נסוג לטוניס.

7.11: נחיתת האמריקאים ליד קאזאבלנקה במרוקו: 400,000 איש.

23.11: התקפת נגד רוסית בסטלינגרד. נוב': שארית הצי הצרפתי מטביע עצמו בנמל טולון.

נעצרת התקדמות היפנים באוקינוס השקט.

חברה:

נפטר פראנץ בועז (84). אנתרופולוג אמריקאי. זכור כמי שלחם כנגד תפיסת "הגזע העליון" של הנאצים (Boaz).

חידושים: ארה"ב -

מחשב ראשון עם סרט הקלטה מגנטי.

הנרי קייזר מפתח שיטה ליצור אנית משא מטיפוס "ליברטי" (10,000 טון) בארבעה ימים.

אמנות: פרסומים (ארה"ב) -

אנדרה ברטון: "המאניפסט הסורראליסטי" (השלישי).

"VVV" כתב-עת לאמנות מופיע בניו-יורק (ע"י אנדרה ברטון, מקס ארנסט ומרסל דזשאם).

פיסול: ארה"ב -

קאלדר: "חוט שדרה אופקי". מהמוביילים הראשונים (פסלים בתנועה).

אדריכלות:

איטליה - פיגיני ו-פוליני: מפעלי אוליבטי ב-איבראה.

ברזיל - נימאיר: מועדון יאכטות.

ספרות:

ארה"ב - תורנטון ווילדר: "בעור שינינו" (מחזה).

בריטניה - ט"ס אליוט: "4 רביעיות" (מחזות).

צרפת - אלברט קאמו: "הזר" (סיפורת). תורגם לעברית.

ז"פ סארטר: "הזבובים" (מחזה).

נפטר -

דימיטרי מרז'אקובסקי (73). רוסי. השתקע בפאריז (1919). מכתביו תורגמו לעברית:

יוליאנוס הכופר, הדקאבריסטים, ליאונרדו דה וינצ'י ספארטאקוס ועוד (Merjakovsky).

רוברט מוסיל (62). אוסטרי. מחבר הרומן "האיש ללא מעלות" (1930-42). נפטר בגלות בשוויץ עזוב

ונשכח. לאחר המלחמה החלה לעלות חשיבותו והיום הוא נמנה על גדולי הסופרים ומאבות האנטי גיבור (Mosil).

סטפן צוויג (61). אוסטרי-יהודי. התאבד עם אשתו בברזיל (יש חשד שנרצחו). מספריו תורגמו לעברית: אמוק; מרי אנטואנט; מריה סטיוארט;

כלכלה: גיאנות והתפתחות מהירה של התעשייה, כתוצאה מהיצור עבור הצבא הבריטי.

אמנות:

פרס דיזנגוף: זריצקי ומוקדי.

ירושלים - "בצלאל": "דיוקנות של אמני ירושלים"; שץ (זכרון); אנה טיכו; "הפרצוף היהודי במאה ה-17"; אברהם גולדברג.

תל-אביב -

במוזיאון: **עובדיהו**; **גוטמן**; **ינקו**; **בס**; **שור**; **הולצמן**; **קסטל**; "בצלאל חדש"; "האימפריה הבריטית במלחמה"; "אמני מלחמה במדבר המערבי".

אגודת הציירים: **פיין**; **אלוויל**; **מוקדי**; כללית; 'הרחוב בציר'; "8 אמנים"; (**ארוך**, **גלעדי**, **מאירוביץ**, **נתנזון-נתון**, **סטימצקי**, **פייגין**, **קריזה ושטרייכמן**).

גלריה כץ: **מוזיקנטסקי**; מרים **פוקס**; לאה **גרונדיג**; **ארליכמן**; יפה **נאמן**; קבוצתית (**אבני**, **ארוך**, גיניה **ברגר**, **גלעדי**, **זריצקי**, **סטמצקי**, **פייגין ושטרנשוס**); **אנדראה**; **מוהר**; אסתר **פרץ**; **רוזנפלד**; אסיה **וולף**; גיניה **מיזליס**; אברהם **גולדברג**.

גלריה "מקרא סטודיו" נפתחת ע"י יוצאי גרמניה ברחוב אלנבי. תקיים תערוכות ותפרסם אלבומים וגלויות (עד 1945).

פרסומים -

"על ימין ועל שמאל", קריקטורות של יוסף **בס**.

"האמנות בארצנו", סקירת התערוכה הכללית של אמני ארץ ישראל מאת ד"ר חיים **גמזו**, בהוצאת המחבר.

ספרות (מקור):

"ביאטריציה" מאת נחום גוטמן.

"בטרם ארגעה" רומאן מאת גרשום שופמן.

ספרות (תרגום):

"למי צלצלו הפעמונים" מאת המינגווי (סיפורת).

"בית ספר לדיקטטורים" מאת איגנצו סילונה (סיפורת).

תיאטרון:

הבימה -

"האדמה הזאת" מאת אהרון אשמן. "שני עולמות" מאת מקס צוויג; "כוכב השחר" מאת ויליאמס; "הקונצרט" מאת ה' באהר. "החטא ועונשו" עפ"י דוסטויבסקי (תפאורה: מ' **שמיט-שמי**).

האהל -

"והילד איננו" מאת ו' שקבריין (תפאורה: י' **פרנקל-פרנל**). "בדרכי החיים" מאת ל' זילאה (תפאורה: א' **אל-חנני**). "הגזע הטהור" מאת א' קדלבורג (תפאורה: מ' **קסטל**).

מוסיקה:

בתזמורת הא"י - "שיר השירים" מאת מרק לברי ובניצוחו; "שנים עשר שבטי ישראל" מאת א"י שטרנברג.

1943 מלחמ"ע 2

23.1: הבריטים בטרפול, בירת לוב.

2.2: כניעת הגרמנים מדרום מערב לסטלינגרד (200,000 איש).

17.2: הצבא האדום ברוסטוב ובחארקוב.

1-3.3: חיסול 22 אוניות יפניות ע"י חיל האויר של ארה"ב. הצי האמריקאי שולט על כל האוקיינוס השקט.

12.5: צבאות בריטניה וארה"ב נפגשים בטוניס.

הצבא הגרמני-איטלקי נכנע (265,000 איש).

10.7: נחיתת כוחות הברית בסיציליה.

24.7: מוסוליני מפוטר מראשות המדינה.

8.9: נחיתת כוחות הברית במפרץ סאלרנו. איטליה נכנעת ללא תנאי.

הצבא האדום חוצה את הדיינפר ליד קייב.

7.10: צבא ארה"ב בנאפולי.

ממשלת איטליה מכריזה מלחמה על גרמניה.

"ועידת טהרן": רוזוולט, צ'רצ'יל וסטאלין.

תחילת ההפצה המסיבית על ערי גרמניה.

חברה: ארה"ב -

מהומות על רקע גזעני בערי התעשייה, בגלל העובדים השחורים מהדרום.

חידושים: אופנת ריקוד ה"סווינג".

רפואה: תחילת השימוש בפנצילין. תחילת פיתוח הסטרפטומיציין.

כלכלה: בריטניה - קיינו: "תוכנית לאיחוד בינלאומי של המטבע".

ציור: ניו-יורק -

מונדיאן: "ברודווי בוגי ווגי".

ג'קסון **פולוק:** תערוכת יחיד ראשונה בגלריית "אמנות המאה" של פגי גוגנהיים. בסגנון הסורראליזם.

פיסול:

בריטניה - הנרי **מור:** "המשפחה", "האם והבן".

ניו-יורק - אלכסנדר **קאלדר:** "מוביילים" (פסלים בתנועה) במוזיאון לאמנות מודרנית.

ספרות:

ארה"ב -

בטי סמית: "אילן גדל בברוקלין" (סיפורת. תורגם לעברית).

פראנץ וורפל: "יעקובוסקי והקולונל" (מחזה. הוצג בקאמרי 1947).

וויליאם סארויאן: "הקומדיה האנושית" (סיפורת. תורגם לעברית 1946).

שוויץ - תומאס מאן: "יוסף ואחיו" (סיפורת. התחלה ב-1933).

צרפת - סנט אקסופרי: "הנסיך הקטן" (סיפורת. תורגם לעברית 1952).

מוסיקה:

כתבי עת: יסוד היומון "משמר" בטאון השומר הצעיר. (מ-1948 "על המשמר").

ספרות (מקור):

אלתרמן מתחיל את "הטור השביעי" ביומון דבר.

ספרות (תרגום):

"בן אחיו של ראמו" מאת דני דידרו.

"קנדיד" מאת וולטר (סיפורת).

"דמיאן" מאת הרמן הסה (סיפורת).

"קשר השוים" מאת איליה אהרנבורג.

"ארבעים הימים של מוסא דאג" מאת פראנץ

וורפל (סיפורת). על חיסול הארמנים בטורקיה במלחמ"ע1.

"אב" מאת פיודור גלדקוב (סיפורת).

"בלי ירח" מאת ג'ון סטיינבוק.

"אשנדן" (סוכן בריטי) מאת סומרסט מוהם.

"ספורים" מאת באלוק.

תיאטרון:

הבימה - "אנשי רוסיה" מאת ק' סימונוב. "בית

יפתח" מאת ח' בושביץ. "טוביה החולב" עפ"י שלום עליכם (תפאורה: ישי **קולביאנסקי**).

האהל - "שלמה המלך ושלמי הסנדלר" מאת סמי

גרונמן בתרגום אלטרמן. "מי חכם וידע" מאת ר' פושוא.

"פלישה" מאת ל' ליאנוב. "למי צלצלו הפעמונים" ע"פ המינגווי (תפאורה: מירון

סימה).

מופעים - "ערב להומור ארץ ישראל" בהשתתפות

רחל מרכוס, מיכאל גור, סעדיה דמארי, שמואל פישר וחנה קיפניס.

מוסיקה: בית-ברנר -

"הקונצרט למוסיקה יהודית": "יזכור" מאת

מקס ברוד ו"הסוויטה הא"י" מאת י' סטוצ'ביסקי.

מלחמ"ע2: 1944

20.1: הצבא האדום באוקראינה.

סוף מצור לנינגראד (נמשך 26 חודשים).

8.3: 2000 טון פצצות על ברלין ע"י 800 "מבצרים מעופפים" אמריקאים.

10.4: שחרור אודסה.

יוני: הגרמנים נסוגים מבריה"מ.

4.6: כוחות הברית ברומא.

6.6: נחיתת כוחות הברית בנורמנדיה 327,000

איש, (700 ספינות מלחמה, ו-4000 רפסודות נחיתה, 10,000 מטוסים, 55,000 כלי רכב, 105,000 טון אספקה).

הפצצת לונדון ע"י טיל V-1, עד ספטמבר.

יולי: שחרור הערים: שרבורג, בצרפת; אורביטו ופירנצה באיטליה; סייגון, בוייטנאם; גואם, באוקיינוס השקט.

אוג': הצבא האדום נכנס לארצות הבלטיות ורומניה.

26.8: דה גול בפאריז בראש צבא 'צרפת החופשית'.

ארה"ב - שנברג: "אודה לנפוליון".

קורט וויל: "מגע של וונוס" (מחזמר).

צרפת - פולנק: "חיות לדוגמה" (בלט).

נפטר סרגיי **רחמאנינוב** (70). מלחין רוסי. חי

בצרפת. זכור בזכות ה"קונצרטו לפסנתר מס' 2" (1901), "וואריציות על נושא של פאגיני" (1934) לפסנתר ותזמורת (Rachmaninoff).

תיאטרון: ארה"ב -

נפטר מאקס **רינהארדט** (70). במאי גרמני-יהודי מעבודותיו הסרט "חלום ליל קיץ" מאת

שייקספיר. מוסיקה: פליקס מנדלסון. עם השחקנית אליזבת ברנגר (Reinhardt).

סרטים:

ארה"ב - "קאזאבלנקה".

בריטניה - "ג'יין אייר".

הגות: צרפת -

סארטר: "L'ÊTRE ET LE NÉANT" (אקזיסט-אנציליזם).

עם ישראל:

מרד גטו וורשה בפקוד מרדכי אנילביץ וחיסולו ע"י הגרמנים כעבור 23 ימים (19.4-12.5).

אוקטובר: 7,000 יהודי דנמרק מועברים לשבדיה במבצע נדיר של הצלת עם.

(1943) ארץ ישראל

מאי: ראשוני המתנדבים העבריים שהוכשרו במסגרת הצבא הבריטי, צונחים מאחורי קווי

הגרמנים באירופה.

אוכלוסיה: 1,698,000 (560,000 יהודים).

עלו - 720 "ילדי טהרן" (18.2).

אמנות:

פרס דיזנגוף - פלדי, שטרנשוס (פיסול).

חיפה - בית פבזנר: אמני חיפה; מליטה **שיפר**; **בודקו** ז"ל, **שטיינהארדט ושטרק**; **פלדי**; אלישבע **הרמן**.

ירושלים - "בצלאל": "האישה היוצרת"; "ציירים פולנים בצבא"; "הילד מצויר".

תל אביב -

במוזיאון: **אשהיים** וקרלוטה **קבנר**; **ליברמן**; **קראקאור**; **שאגאל** (איורים); "מלחמת הצי בים התיכון"; "לנשק ולמשק: פני עם וארץ"; "תמונות מהמלחמה: צילומים מסיציליה ואפריקה".

אגודת הציירים: "דמויות מהתנ"ך" (**גוטמן ושטינהרדט**); **פלדי**; **סיגרד**; "הפורטרט"; כללית; "א"י ססס"ר" (עיצוב: **פרנקל-פרנל**).

גלריה כץ: **אידלשטיין**; **אריאל**; **מוזיקנטסקי**; יהודית **רייכרט**; **רודניצקי**; מיכל **אלחנני**; **ארליכמן**; מליטה **שיפר**; שרה **ווסקובוניק**; **אדלר**; חיה **שוורץ**; **בזר**.

בן יהודה 19: **פרנקל-פרנל** (נופי טבריה).

שטרייכמן מצטרף לאולפן של **אבני שטרנשוס**.

שחרור בריסל, בלגיה.
ספט: הפצצת בריטניה ע"י טילי V-2, עד סוף המלחמה.
5.9: הצבא האדום בבולגריה.
11.9: כוחות הבריית חוצים את הגבול הגרמני.
17.9: נחיתת צנחנים בריטים באינהובן וארנהם (על גבול הולנד גרמניה) מסתיימת במפלה, עד 25.9.
19.9: שביתת נשק בריה"מ-פינלאנד.
14.10: נחיתת צבא ארה"ב בפיליפינים.
15.10: הצבא האדום בבודאפשט.
20.10: הצבא האדום והפרטיזנים, של טיטו, בבולגריה (יוגוסלביה).
23.10: חיסול שארית הצי היפני.

אמנות:

בריטניה - **בייקון**: "הצליבה", שלוש גירסאות. אקספרסיוניזם.
שוץ - תערוכת "אמנות קונקרטי" בבאזל: **ארפ, טאובר-ארפ, מונדריאן, הנרי מור, קאנדינסקי, קליי** ועוד. האוצר מאקס ביל.

ציור: פאריז -

רואו: "אדם לאדם זאב".
ז'אן זובופה: תערוכת ART BRUT.

ספרות:

ארה"ב - טנסי ווילאמס: "ביבר הזכוכית" (מחזה. הוצג בארץ).
נפטר הנרי **ואן לון** (62). נודע בזכות ספריו לנוער (תורגמו לעברית): "חיי רמברנדט", "האמנויות מראשיתן עד סוף הרנסאנס", "ספינות וספנים" (Von Loon).
ברזיל - סטפן צוויג: "העולם של אתמול" (סיפורת ביוגרפית).
בריטניה - מוהם: "על חוד התער" (סיפורת).
צרפת - אלברט קאמי: "קאליגולה" (מחזה).
ז'אן ג'ירארדו: "המשוגעת משאיו" (מחזה. הוצג בארץ).
סארטר: "ללא מוצא" (מחזה. הוצג בארץ).
נפטר רומן **רולאן** (78). פרס נובל 1915. מספריו תורגמו לעברית: "ז'אן כריסטוף"; "הנפש הקסומה"; "בטהובן"; "פיר וליס"; "קולא ברניון" והמחזה "זאבים" שהועלה ב"הבימה" (Roland).
נפטר ז'אן ז'ירודו (62). מחזותיו "המשוגעת משאיו" ו"אנטיגונה" הוצגו בארץ (Giroudoux).
נפטר אנטואן דה **סן אקזופרי** (44). נעלם בטיסת סיור בדרום צרפת. מכתביו תורגמו לעברית: "טיסת לילה"; "ארצו של אדם"; "הנסיך הקטן" (Saint-Exupery).

מוסיקה:

ארה"ב - בארטוק: קונצ'רטו לכינור.
ליאונרד ברנשטיין: "בעיר" (מחזמר).

בריה"מ - שוסטקוביץ: סימפוניה מס' 8.
פרוקופייף: "מלחמה ושלוש" (אופרה).

מחול: ארה"ב -

מארטה גראהם: "בהרי האפאלצ'ים". מוסיקה מאת א' קופלנד.

סרטים:

בריה"מ - "איבן האיום" (אייזנשטיין). מוסיקה מאת פרוקופייף.
בריטניה - "הנרי V" (לורנס אוליביה).
צרפת - "ילדי גן העדן" (מרסל קארנה).
"זה קרה אתמול" (רנה קלר).

הגות: ארה"ב - לואיס מאמפורד: "מצב האדם" (חברה).

(1944) ארץ ישראל

העפלה (מ-1940): 16,500 נפש. 24 אוניות של 21 של מוסד העליה, 3 בית"ר, 2 ציוני רומניה, 1 בית"ר עם השוה"צ, 5 פרטיות (3 ע"י ד"ר ברוך קונפינו מבולגריה, שכבר ארגן 3 אוניות לפני פרוץ המלחמה) מהן טבעו: "סלבדור" בים מרמרה עם רוב נוסעיה "סטרומה" בים השחור ומנוסעיה (768) ניצלו רק 4. "מפקורה" בים השחור ומנוסעיה (394) ניצלו רק 5.
פבר: האצ"ל, בראשותו של מנחם בגין (מאז 1942), מכריז על חידוש המרד נגד הבריטים ותוקף מטרות ממשלתיות.
מאי: מפא"י, המפלגה הגדולה ביישוב, מתפלגת על רקע מדיניות ההבלגה כלפי הבריטים. המיעוט (סיעה ב') מקים את "אחדות העבודה", במטרה לחדש את המאבק נגד ממשלת המנדט.
אוגי: גרוש 251 אנשי אצ"ל ולח"י למחנות מעצר באפריקה (סודן, אריתריאה וקניה). כולם הוחזרו לארץ לאחר קום המדינה.
1.8: בחירות לאסיפת הנבחרים הרביעית: מפא"י (36.5%), חזית השמאל (12%), עלייה חדשה (10.6%), הפועל המזרחי (9%), אחדות העבודה (9%).
20.9: בריטניה מקימה "בריגדה יהודית מוגברת" (עיקר המתנדבים מא"י).
אוק': גובר הטרור של אנשי אצ"ל ולח"י כנגד הבריטים. מוסדות היישוב תובעים להפסיק את הפעולות כל עוד נמשכת המלחמה נגד גרמניה.
6.11: שני אנשי לח"י הורגים את לורד מוין, שר המדינה הבריטי במזרח התיכון.
21.11: ראשית פעולות ה"הגנה" נגד האצ"ל ("הסיזון").
דצמ': הוגלו עוד 14 אנשי אצ"ל ולח"י לאפריקה.
נפטר אורד **וינגייט** (41). קצין בריטי. נהרג בתאונת מטוס בחזית בורמה. בנו של מושל סודן ומצרים (19-1916). זכור כמי שאירגן את "פלוגות הלילה" במאורעות 9-1936. בהמשך פיקד על הכח החבשי-סודאני שכבש את אדיס אבבה, בירת

חבש, מידי האיטלקים. נשלח לבורמה (1943) על-מנת לארגן תנועת התנגדות מאחורי הקוים של הצבא היפני.

אמנות:

פרס דיזנגוף: בתיה **לישנסקי** (פיסול), **פיין**, **ליטבינובסקי**, **קוסונוגי**, **שטרייכמן**.

חיפה - בית פבזנר: אמני חיפה; **הניך**; לסר **אורי**; **גלאס**; קבוצתית (**אבניאלי**, **איצקוביץ**, **ברוסברד**).
תל אביב -

במוזיאון: **שטרוק**; **ליטבינובסקי**; **אבני**; **יובל טל**; **שוורין**, **סימון**, **אסיא וולף**, **קוסונוגי**, עליזה **בק**. **פרנקל-פרנל** (מקפת); תערוכת עתיקות לרגל הכינוס לחקירת א"י.

אגודת הציירים: **ויולט ציטרון**; "האוטופורטרט"; **לבנון**; **פלדי**; ארכיטקטורה בא"י 1944; כללית.

גלריה כץ: **מוהר**; **הניק**; עליזה **שטרוק-אברמסון**; אלישבע **הרמן**; **אייזנשר**; **אסתר ברלין**; **רוזנפלד**; **שווארץ**; **ציונה תגר**; **ולרשטיינר**; **צור**; **לאה לילנבוים**; **סולומון**; מליטה **שיפר**.

אדריכלות:

תל-אביב -

גיניה **אורבון**: בית הספר "שבח", רח' המסגר (פרס 1).

תל-מונד - **שרון**: ביה"ס המקצועי.

תרבות:

סופרי דור הפלמ"ח וספרית הפועלים (ביניהם משה שמיר, אהרון מגד, חיים גורי, בנימין גלאי וא' אמיר) יושבים בקפה קרלטון, שד' רוטשילד/הרצל (הקלוב הציוני לשעבר). בהמשך יעברו ל"כסית".

ספרות (מקור):

"היושבת בגנים" רומאן מאת ח' הזז.

"קפאתי הנגב" מאת ס' יזהר.

"ובמלקחים" מאת גרשום שופמן.

ספרות (תרגום):

"המרובעים" מאת עומר כייאם (שירה) בתרגום ב' בנשלום (מפרסית).

"התופת" מאת דנטה (שירה) בתרגום עמנואל אולסבנגר.

"מסע להודו" מאת א"מ פורסטר (סיפורת).

"שירת העולם" מאת ז'אן ז'ינו (סיפורת).

תיאטרון:

הבימה - "לא אמות כי אחיה" מאת ד' ברגלסון (תפאורה: א' אל-חנני). "פצצה" מאת ז' דאסין; "בנים לגבולם" מאת א' ביליין (תפאורה: י' קולביאנסקי).

האהל - "ביערות פולין" מאת י' אופאטושו (תפאורה: ז'אן דוד). "קולחוז של נשים" מאת מ' וודופיאנוב. "דרך במדבר" מאת ג"ב פריסטלי (תפאורה: א' אל-חנני).

הקאמרי - נוסד ע"י קבוצת שחקנים בראשות יוסף מילוא (פסובסקי). הצגה ראשונה: "4 מערכונים" מאת ארבעה סופרים (24.10).

"לי-לה-לו" - הצגה ראשונה: "הספר מתל אביב", רביו מאת זנון ורדן.

מוסיקה: תל-אביב -

בתזמורת הא"י: "סימפוניית סטלינגרד" מאת לברי; "יזכור" מאת בן חיים; קונצ'רטו לאבוב מאת בוסקוביץ.

מנחם אבידום: "הסימפוניה העממית" (מס' 1).

פרסומים - "עלי באר", שירים מאת נחום נרדי.

מלחמ"ע2:

הצבא הבריטי חודר לבורמה.

17.1: הצבא האדום חוצה את פולניה ומתקדם עד נהר האודר.

7.2: "ועידת יאלטה": צ'רצ'יל, רוזוולט וסטאלין. פבר': צבא ארה"ב ב-מאנילה בירת הפיליפינים.

7.3: הצבא הבריטי חוצה את הריינוס. הטייל (2-V) האחרון על בריטניה (סה"כ 1050 טילים).

11.4: כוחות הבריית ב-האנובר.

12.4: נפטר פרנקלין ד. רוזוולט (63). סגנו הרי ס' טרומן נשיא ארה"ב.

13.4: הצבא האדום בוינה.

21.4: בולוניה בידי בנות הבריית.

22.4: הצבא האדום בברלין.

25.4: מפגש ראשון בין צבא ארה"ב ובריה"מ בגרמניה.

28.4: מוסוליני נורה ע"י פרטיזנים איטלקים.

29.4: הגרמנים נכנעים באיטליה (1,000,000 איש).

1.5: רדיו ברלין מודיע על מות היטלר וגבלס (כנראה בהתאבדות). הימלר נתפס והתאבד (23.5). גרינג נתפס ונשפט בנירנברג, אבל התאבד לפני שהוצא להורג.

2.5: ברלין נכנעת לצבא האדום. הצבא האדום בצ'כוסלובקיה.

7.5: גרמניה נכנעת ללא תנאי.

8 במאי: סוף מלחמת עולם II באירופה. ועידת צ'רצ'יל, טרומן וסטאלין ב-פוטסדאם: חלוקת גרמניה בין 4 המעצמות: בריה"מ, ארה"ב, בריטניה וצרפת. ברלין (בשטח הרוסי) נחלקת בין: בריה"מ, ארה"ב ובריטניה. וינה בשלטון משותף של בריה"מ, בריטניה, ארה"ב וצרפת.

26.6: ייסוד ארגון האומות המאוחדות.

24.10: העברת רכוש "חבר האומים" ב-ז'נבה ל-או"ם.

5.7: נצחון ללייבור בבריטניה. אטלי ראש הממשלה.

6.8: פצצה אטומית על הירושימה.

9.8: פצצה אטומית על נאגאסאקי.

14.8: יפן נכנעת ללא תנאי. סוף מלחמת עולם II.

תוצאות המלחמה:

הרוגים: 55 מליון נפש, מהם 10 מליון במחנות ההשמדה, (כמחציתם יהודים), 7 מליון רוסים, 5.5 מליון סינים, 4.2 מליון פולנים, 3.8 מליון גרמנים. פצועים: 35 מליון. נעדרים: 3 מליון.

לוחמים: 13.6 מליון רוסים, 6.5 מליון סינים, 4 מליון גרמנים, 1.2 מליון יפנים, 326 אלף בריטים, 260 אלף אמריקאים.

גרמניה - תחילת משפטי הנאצים בנירנברג, גרמניה.

יוגוסלביה - טיטו, מפקד הפרטיזנים הקומו-ניסטים, תופס את השלטון.

צרפת - זכות בחירה לנשים.

דה גול נבחר נשיא הממשלה הזמנית.

המרשל פטן נשפט למוות (הוחלף למאסר עולם). לאוואל (ראש ממשלת ווישלי) נשפט למוות והוצא להורג.

נורבגיה - קוויזלינג, ראש ממשלת הבובות הנאצית, נשפט למוות והוצא להורג.

סין - מלחמת אזרחים בין הקומוניסטים (מאו טסה דונג) והלאומנים (צ'יאן קאי שק).

המזה"ת - 6 מדינות ערב מתאגדות במסגרת הליגה הערבית (מצרים, סעודיה, עירק, ירדן, סוריה ולבנון).

הארגון נוסד, בעידוד בריטניה, לאחר סילוק הצרפתים מסוריה במטרה לחזק את מעמדה במזרח התיכון - בהמשך הצטרפו לוב

(1953) טוניס ומרוקו (1958); כוית (1961); אלג'יריה (1962); דרום תימן (1968); בחריין, גייבוטי, עמאן, קטר, האמירות המאוחדות, תימן

(1971); מאוריטניה (1973); סומליה ואש"פ (1974).

כלכלה:

הקמת "הבנק העולמי" (בחסות האו"ם) עם הון יסוד 27 מיליארד דולר לשיקום ופיתוח ארצות נזקקות.

אירופה - "שוק שחור" במוצרי מזון, ביגוד, סיגריות וכו'.

ציור:

ארה"ב - מרק **רותקו**: תערוכת יחיד (מופשט) בגלריה פגי גוגנהיים בניו-יורק.

הולנד - מתחיל משפטו של האנס **ואן מירגן** באשמת מכירת תמונות לגרמנים (ביניהן של וורמיר) - מוכיח שהתמונות זויפו על ידו, מחשש לפס"ד מוות. נשפט למאסר עולם בעוון הזיוף.

פיסול:

בריטניה - הנרי **מור**: "המשפחה".

אדריכלות:

ארה"ב - **קיסלר**: התחלת סידרת "הבית האינסופי".

גרמניה - אלברט **שפר**, האדריכל של היטלר, נידון למאסר עולם על חלקו בארגון מחנות לעבודות כפייה (Speer 1905-81).

ספרות:

משפטי סופרים ששיתפו פעולה עם הנאצים - קנוט המסון למאסר עולם (נורבגיה), עזרא פאונד למאסר עולם (ארה"ב).

בריטניה - ג'ורג' אורוול: "חוות החיות" (משל אנטי בולשביקי).

צ'ילה - פאבלו נרודה: "בפסגות המאצו פיצו" (שירה).

שוויץ - הרמן הסה: "משחק כדורי הזכוכית" (סיפורת).

צרפת - סארטר: "דרך החרות".

נפטר -

פליקס **סלטן** (76). אוסטרי-יהודי. ידידו של הרצל ומקורב לתנועה הציונית. ביקר בישראל (1925).

נמלט מפני הנאצים לשוויץ (1938). מספריו תורגם לעברית "במבוי" (חובר 1923), ששימש בסיס לסרט של וולט דיסני (Salten).

פאול **ואלרי** (74). צרפתי. מיצירותיו תורגמו לעברית "בית העלמין על שפת הים" ו"הנפש והריקוד" (Valery).

תיאודור **דרייזר** (74). אמריקאי. זכור בזכות הרומן "טרגדיה אמריקאית" (1925) שעובד לקולנוע. מספריו תורגמו לעברית: "אחות קרי"; "איש הכספים"; "הגאון" (Dreiser).

פראנץ **וורפל** (55). גרמני-יהודי. מכתביו תורגמו לעברית: "שירת ברנאדט"; "40 יום של מוסא דאג"; "ירמיהו איש ענתות", "ורדי" ועוד. מחזהו "יעקובבסקי והקולנל" הועלה בארץ 1947 (Werfel).

אלכסי **טולסטוי** (63). רוסי. לחם בשורות הצבא הלבן כנגד המהפכה הרוסית ולאחר מכן יצא לגלות לברלין ופאריז. חזר לרוסיה 1922. מספריו תורגמו לעברית: "בנתיב היסורים" ("האחיות", "שנת 1918", "בוקר של קדרות"); "פטר הגדול" (Tolstoy).

אנה פרנק, בת 16. במחנה ההשמדה ברגן-בלזן. ילידת הולנד (1929). זכורה בזכות יומן שחיברה במקום המחבוא של משפחתה בהולנד (1.8.44-14.6.42), עד שנתגלו ע"י הנאצים ונשלחו למחנה ההשמדה. היומן פורסם ע"י אביה, שניצל

בנס (תורגם לעברית 1953) ועובד בהמשך למחזה, שהוצג גם בארץ (Frank).

מוסיקה:

בריה"מ - פרוקופייף: "סינדרלה" (בלט).

בריטניה - בריטן: "פיטר גריימס" (אופרה).

הונגריה - קודאי: MISSA BREVIS.

נפטר -

אנטון פון **ווברן** (62). אוסטרי. מגדולי המודר-ניסטים (Webern).

פייטרו **מאסקאני** (72). איטלקי. זכור בזכות הפתיחה לאופרה "קאוולריה רוסטיקאנה" (Mascagni).

בלה **בארטוק** (58). הונגרי. מגדולי המודרניסטים

(Bartok).

סרטים:

איטליה - "רומא עיר פתוחה" (רוסוליני).
בריה"מ - "איבן האיום" חלק ב' (איזנשטיין).
"פגישה קצרה" (נואל קוארד ודויד לין) ברקע
הקונצרטו לפסנתר מס' 2 של רחמאנינוב.
צרפת - "אנשי הדרום" (רנאר).

הגות: צרפת - ז' פ סארטר: "דור התבונה".

עם ישראל:

מתבררים הפרטים על היקפה הנורא של השואה:
6 מיליון יהודים הושמדו ע"י הנאצים ועוזריהם.
27.2: החטיבה היהודית הלוחמת ("הבריגדה")
נכנסת לקו החזית בצפון איטליה. בשבועות
הבאים תיקח חלק בקרבות עם הגרמנים.

ארץ ישראל (1945)

יולי: ארנסט בוויין, שר החוץ הבריטי, מטעם
ממשלת הלייבור, מגלה עוינות לציונות. אפסה
התקווה לביטול "הספר הלבן" משנת 1939.
29.8: "דלין" ספינת המעפילים הראשונה לאחר
תום המלחמה (35 איש).
10.10: הפלמ"ח משחרר 200 מעפילים ממחנה
עתלית.
אוק: קמה "תנועת המרי" בהשתתפות ה"הגנה",
האצ"ל והלח"י. בחודשים הבאים נערכות פעולות
חבלה רבות במתקנים בריטיים.

אמנות:

סטימצקי ושטרייכמן מקימים אולפן לאמנות בת"א. **ינקו**
מלמד רישום ואויגן קולב תולדות האמנות. בין התלמידים
(יוצאי אולפן אבני ופרנקל-פרנל): **ארגוב**, שולה **טל**, אביבה
לוינסון, קליר **יניב**, לאה **ניקל**, דוד **לן-בר**, אליהו **גת**, צבי
תדמור ואפרים **ליפשיץ**.
פרס דיזנגוף (ר' 1946).

חיפה - בית פבזר: **סלונים**; ציונה **תג'ר**; מליטה **שיפר**.
עין חרוד - "המשכן לאמנות": **אפתק-אתר**, **עוקשי**,
גלעדי.

תל אביב -
במוזיאון: **הולצמן**; טובה **ריכטר-ראוך**; **מוהר**; קטה
קולביץ; מירון **סימה**; **סבא**; **נתנזון ושטרייכמן**;
שטיינהרדט; **שטרנשוס** (פיסול); **גולדברג**.
אגודת הציירים: **קוסונוגי**; כללית.

גלריה כץ: **אראל**; **אברמוביץ**; **שוורין**; ציפורה **ברנר**;
שטוצר (פיסול); **בוברמן** (ברם); **נראני** (נארינסקי);
וננהויזר; **ברנשטיין**; **לזר**.
פרסומים -

"בחזית ובעורף" רישומים של אריה **נבון**.

אדריכלות:

חידוש הבניה ובמקביל גדל מספר התחרויות לתכנון מבני
ציבור. הדגש על פנימיות לקליטת עליית הנוער (25,000)
נפש בשנים 1945-49.

תל-אביב - **אנקשטיין**: פסאג' חנויות, משרדים ומלון רח'
אלנבי 111 (פרס 1. בוצע ע"י אח' ר' 1946).

כרמי: בית הסופר, רח' זמנהוף (פרס 1. לא בוצע).

שרון: קולנוע חן, כיכר דיזנגוף, עד 1948. עם **אידלסון**.

ההתיישבות העובדת -

שרון: גן ילדים בגן שמואל; ביי"ס ופנימיה בית אלפא; חדר
אוכל בגבע (עד 1946).

מוסדות נוער -

גינה **אורבון**: בית ספר ופנימיה כפר בתיא.

תרבות:

שחקני ה"קאמרי" מקבלים ארוחות מוזלות אצל
חצקל בקפה "כסית", רח' דיזנגוף, ת"א (בדומה
לשאר האמנים).

ספרות (מקור):

"בפאתי הנגב" מאת ס' יזהר (סיפורת).

"כעיר נצורה" מאת אשר ברש (סיפורת).

"שיר ודמע" מאת יהודה קרני (סיפורת).

נפטרה אלזה **לסקר-שילר** (69). משוררת יהודית-
גרמנית. בתו של אדריכל. היתה נשואה לרופא
ד"ר לאסקר ולאחר מכן ל-הרווארת וואלדן,
מיסד כתב העת וגלריה "סטורס", מעוז
האקספרסיוניזם הגרמני. לסקר-שילר עצמה
השתתפה בכתב עת בשם "דאס נויאה פאתוס",
שתמך בין השאר בציירים לודוויג מיינר, יעקב
שטיינהארדט ואריך הקל ("הפאתטיים"),
שהתרכזו בנושאים של שקיעת העולם מנקודת
מבט יהודית: סדום ועמורה, ירמיהו, עגל הזהב
ועוד. לאחר עליית היטלר לשלטון נמלטה לשוויץ,
עלתה לארץ (1939) והשתקעה בירושלים.

ספרות (תרגום):

"צדיק או הגורל" מאת וולטיר (סיפורת).

"מספורי הזמן" מאת איליה אהרנבורג.

"שני סיפורים" מאת סארטר (סיפורת).

"נפתולי עם האמת (9-1927)" מאת גאנדי.

"סונטה קרויצר" מאת טולסטוי (סיפורת).

תיאטרון:

הבימה - "שידוכים" מאת נ"י גוגול. "ורשה"
מאת שלום אש.

האהל - "בר כוכבא" מאת י' ורבליצקי. "עיר
המחר" מאת ג"ב פריסטלי. "הרופא על פרשת
דרכים" מאת ג"ב שאו.

הקאמרי - "אלוף בצלות ואלוף שום" עפ"י ח"נ
ביאליק; "משרתם של שני אדונים" מאת קרלו
גולדוני.

מוסיקה:

תל-אביב - בתזמורת הא"י: "פתיחה לקומדיה"
מאת א"ו שטרנברג.

האופרה העממית: "דן השומר" מאת מרק לברי
ובניצוחו. ע"פ מחזה מאת ש' שלום (תפאורה):
יוחנן **סימון**.

יסוד הקונסרבטוריון והאקדמיה למוסיקה (היום
באוני' ת"א).

פרסומים - "מוסיקה יהודית, מהותה והתפתחותה" מאת יהויכין סטוצ'בסקי.

סרטים:

"הדרך לחופש" (נורמן לוריא).

1946

פגישה ראשונה של האו"ם בלונדון (7.1).

איטליה - רפובליקה ע"פ משאל עם.

ארגנטינה - חואן פרון נשיא.

ארה"ב - ניסוי פצצה אטומית באי ביקיני באוקיינוס השקט.

בולגריה - דימיטרוב, מנהיג המפלגה הקומו-ניסטית וראש הממשלה.

בריטניה - צירציל נושא את נאום "מסך הברזל".

מזרח גרמניה - שלטון איחוד הסוציאלי דמוקרטי והקומוניסטים.

מערב גרמניה - משפטי נירנברג: 12 מנהיגים נאצים נידונים למוות, 2 למאסר עולם, 2 מזוכים.

וויטנאם - תחילת מלחמת העצמאות, בראשות הו צ'ו מין, נגד צרפת.

לבנון - רפובליקה עצמאית.

סין - שביתת נשק בין הקומוניסטים והלאומנים.

עבר הירדן - עצמאית.

צרפת - דה גול מתפטר. ליאון בלוס מרכיב ממשלה סוציאליסטית.

אוכלוסיה (מיליונים):

סין 455, הודו 311, בריה"מ 194, ארה"ב 140, יפן 73, מערב גרמניה 48, איטליה 47, בריטניה 46, ברזיל 45, צרפת 40.

כלכלה: בריטניה - נפטר ג'ון מיינארד קיינז (63). הביא למהפך בתפיסת גורמי האבטלה והמשברים הכלכליים (Keynes).

חינוך: ארה"ב - ד"ר בנג'מין ספוק: "הטיפול בתינוקות וילדים".

אמנות:

בריטניה - יסוד המועצה לאמנות.

צרפת - **מאלרו:** "הפסיכולוגיה של האמנות" (תאוריה).

פיקאסו מתחיל לעצב כלי קרמיקה בכפר וואלוריס, הסמוך לספרד.

ציור:

ניו-יורק - פיליפ **אוורגוד:** תערוכת יחיד במוזיאון ויטני. בסגנון הראליזם.

פאריז - **באלטוס:** תפאורה למחזות של אלבר קאמי, בסגנון סורראליסטי.

פיסול:

ניו-יורק - הנרי **מור:** תערוכה במוזיאון לאמנות מודרנית.

אדריכלות: ארה"ב -

מיז-ואן-דר-רו: בית פראנסוורת, עד 1950.

מנדלסון: ביי"ח "רמבם" בסן פרנציסקו; ביהכ"נ "בני אמונה", ב-סנט לואי; ביהכ"נ ב-קליבלנד.

נויטרה: "בית במדבר", פאלס-ספרינג, קליפורניה.

ספרות:

ארה"ב - ארתור מילר: "כולם היו בני" (מחזה. הוצג בארץ).

אוניל - "מחלק הקרח הגיע" (מחזה, הוצג בארץ). נפטר דמון **ראניון** (62). מחבר סיפורים קצרים על חיי העולם התחתון בניו-יורק, ביניהם "על ברנשים וחתיכות", שעובד בהצלחה למחזמר באותו שם (Runyon).

נפטרה גרטרוד **שטיין** (72). מעמודי התווך של המודרניזם בפאריז לפני ואחרי מלחמ"ע (Stein). בריטניה - נפטר הי"ג **וולס** (80). מספריו תורגמו לעברית: "מלחמת העולמות", "האנשים הראשונים על הירח", "הרואה ואינו נראה" "דברי ימי עולם" ועוד (Wells).

מוסיקה:

איטליה - גיאן קארלו מנוטי: "המדיום" (אופרה).

אוסטריה - חידוש הפסטיבל בזאלצבורג.

ספרד - נפטר מנואל **דה פאלה** (70). זכור בזכות המוסיקה לבלט "כובע שלוש פינות" (Falla).

סרטים:

איטליה - "פאיזה" (רוסוליני).

ארה"ב - "שנות חיינו היפות" (וויליאם ווילר).

"הזר" (אורסון וולס).

"גילדה" (צ'ארלס וידור).

"נודע לשימצה" (היצ'קוק).

"השינה הגדולה" (הוקס).

"חיים נפלאים" (קאפרה).

בריטניה - "ציפיות גדולות" (דויד לין).

צרפת - "היפה והחיה" (קוקטו).

הגות:

בריטניה - ברטראנד ראסל: "קיצור תולדות הפילוסופיה במערב".

צרפת - סארטר: "אקזיסטנציאליזם והומאניזם".

ארץ ישראל (1946)

רבבות משוחררי המחנות בגרמניה תובעים לעלות לארץ-ישראל.

אפריל: הבריטים עוצרים אלף פליטי שואה על ספינה בנמל לה-ספציה, צפון איטליה.

המעפילים פותחים בשביתת רעב הנמשכת 4 יממות. מנהיגי היישוב בא"י מצטרפים אליהם.

לבסוף הבריטים מתירים להם לעלות לארץ. דצמבר: הקונגרס הציוני ה-22 בבאזל. הראשון אחרי המלחמה והשואה. מתקבלת ההחלטה להקים מדינה יהודית לאלתר. תיק הביטחון מופקד בידי דוד בן-גוריון. הקונגרס מחליט שלא לבחור נשיא להסתדרות הציונית.

הבריטים מתירים כניסתם של 18 אלף איש. בשנה זו הפליגו מאירופה 22 ספינות מעפילים. ממשלות בריטניה וארה"ב מקימות ועדה לחקירת מכלול הבעיות בארץ-ישראל. הוועדה מגיעה לארץ (6.3). המלצות הוועדה: 100 אלף רשיונות עלייה לשרידי השואה וביטול חוקי הקרקע המפלים לרעה את היהודים (1.5). קיץ: פעולות חבלה משותפות של ה"הגנה", האצ"ל והלח"י ("תנועת המרי").

"השבת השחורה". הבריטים עוצרים 3,000 איש, כולל מנהיגי היישוב היהודי ו-200 אנשי פלמ"ח (29.6).

54 מאנשי אצ"ל ולח"י בורחים דרך מנהרה ממחנה המעצר באפריקה המזרחית (יולי).

האצ"ל מפוצץ אגף במלון "המלך דוד" בירושלים, מקום מושב מזכירות ממשלת המנדאט ומפקדת הצבא הבריטי. 82 הרוגים (17 יהודים) ועשרות פצועים. בעקבות הפיצוץ מתפרקת "תנועת המרי" (22.7).

12.8: **תחילת גירוש המעפילים לקפריסין** (50,000 עד 1949).

עיוור:

ת"א: 248.000 תושבים.

יפו: 101,580 תושבים, מהם 53,580 מוסלמים, 30,930 נוצרים ו-16,800 יהודים, רובם בשכונות הסמוכות לת"א.

ההתיישבות העובדת -

6.10: עליית 11 היישובים בנגב. המבצע ההתיישבותי הגדול ביותר בארץ ביום אחד.

אמנות:

פרס דיזנגוף: הנדלר, ינקו, אסתר לוריא, סיגורד, קסטל, סימון, דנציגר (פיסול); פייגין (פיסול).

חיפה - בית פבזנר: **אשהיים, סימה, שטיינהארדט.**
תל אביב -

במוזיאון: **כהן; מרזר; לאה גרונדיג; מטוסובסקי; גוטמן; הנדלר; סטימצקי; שמיט-שמי; פייגין; קבוצתית (וסטון, ינקו, מינה זיסלמן, כהנא, מטושצ'ק, סבא וצור); קסטל.**

אגודת הציירים: תערוכת אמני ישראל.

גלריה כץ: **פרנקל-פרנל; הולצמן; כהנא; הלפרין; ולרשטיינר; רבקה ברר-עוזיאל; רבקה כהן; ריזגר; סלמונוביץ; מוזקנטסקי; אבשטיין (פיסול).**

מקרא סטודיו: **ינקו; שוורין; לבנון; מוריאל בנטביטש; שרה וינוגרדוב.**

תכנון ערים:

חיפה - שכונה חדשה בבת גלים. אדריכל: **אי ראדינג** מעיריית חיפה (434 דירות).

כפר אז"ר - תכנית אב. אדריכלים: **אי ברוצקוס וד' גור.**
נהריה - תכנית אב ובנינים, שכונת פועלים חדשה. אדר': **זיקר, ירוסט, גרסטר ושילר.**

נתניה - הצעה לכיכר וקופ. אדר': **גבירצמן ונסנוביץ (פרס 1).**

תל-אביב -

שכונת יד אליהו. אדר': **בן סירה ורייך** מעיריית ת"א (1312 דירות, 2210 חדרים).

"שיכון עממי", רח' בני-דן/אבן-גבירול/בארנדיס/יהודה-המכבי. אדר': **זיקר ושילר.**

"שיכון רסקו", רח' יהודה-המכבי/פנקס/אבן גבירול/ויצמן. אדר': צוות "רסקו".

כיכר הבימה. אדר': **כרמי ורכטר (פרס 1).**

אדריכלות:

הרצליה (פיתוח) - **רכטר**: מלון "השרון", עד 1953 (שונה).
חולון - **בנט**: המרכז האזרחי כולל כיכר העיר, בנייני העיריה, מועצת הפועלים, אולם מופעים מסעדה וקפה (פרס 1. בוצע בשלבים, עד שנות ה-1960). עם **צ'לנוב**.

חיפה - **גיתאי ומנספלד**: הצעה למרכז תרבות בקרית חיים (פרס 1).

טבריה - **לוריה**: בנין חמי טבריה (פרס 1. נבנה חלקית).
ירושלים - **קלרויין**: מעבדות ביולוגיה, האוני' הר הצופים (פרס 1. לא בוצע).

פרדס חנה - גינה **אוורבונד**: מדרשיית נוער.

פתח תקווה - **לייטרסדורף**: בית ההסתדרות (פרס 1). עם **בלזיצמן**.

תל-אביב -

אנקשטיין: בית הצייר והפסל (פרס 1. לא בוצע).

שרון: פסאג' סולל בונה. אלנבי 111 (ר' 1945 ב' אנקשטיין). עם **כרמי**.

מוסדות נוער -

גינה **אוורבונד**: בית ספר ופנימיה בכפר סבא.

פולאצ'ק: כפר הנוער "אוניס" (שלב עיקרי 1976-89, בשיתוף עם בניו גד ניר ורון שדות).

פרסומים -

פינקרפלד: "בתי-כנסת בארץ ישראל מסוף תקופת הגאונים עד עליית החסידים".

כתבי עת:

"עתים", שבועון לספרות ואמנות, ספריית הפועלים. העורך אי' שלונסקי.

"עקרב" שבועון להומור וסאטירה. משתתפים: פנינה זלצמן, ה' אביחן, אי' כינרתי וא' שטיין, עד 1948.

"9 בערב" משנה את שמו ל"העולם הזה".

"דבר השבוע", שבועון, בהוצאת "דבר".

תרבות: במה דו-שבועית לענייני ספרות ואמנות בבית הבימה. בהשתתפות: גנסיין, שלונסקי, ב' חנוך, מלכין, ברטונוב, מסקין, פינקל ואחרים.

ספרות (מקור):

"שירי הימים" מאת שלונסקי.

"החורשה בגבעה" מאת ס' יזהר (סיפורת).

"תעלומת הארגונים, או החופש הגדול" מאת נחום גוטמן (ספורת ילדים).

"דרכי עם התיאטרון" מאת מנחם גנסיין.

ספרות (תרגום):

"העדן" מאת דנטה בתרגום עמנואל אולסבנגר.

"גיין אייר" מאת שארלוט ברונטה.

"לילות לבנים" מאת פיטר דוסטוייבסקי.

"הנקמה" מאת באלזק.

"בישימון ובערבה" מאת הנריך סנקייביץ.

"אנשי פאנפילוב" מאת אלכסנדר בק (נכתב 1945). נחשב לספר חובה לאנשי ההגנה והפלמ"ח.

סיפורים קצרים מאת ארנסט המינגווי.

"דו שיח עם המוות" מאת ארתור קסטלר.

"נפילת פאריז" מאת איליה אהרנבורג.

"הקומדיה האנושית" מאת וויליאם סרויאן.

תיאטרון:

הבימה - "עלילות דרייפוס" מאת ה"י הרפיש וז' הצוג. "המבול" מאת ה' ברגר; "הבשורה" מאת א' אשמן. "המלט" מאת שייקספיר בתרגום א' שלונסקי (תפאורה: ישי קולביאנסקי).

האהל - "נשי וינדזור העלילות" מאת שקספיר.

"המכשפה" אמת א' גולדפאזן. תפאורה: פ' לוי.

"גיבורים" מאת ג"ב שאו.

הקאמרי - "חתונת הדמים" מאת פ"ג לורקה;

"אנטיגונה" מאת ז' אנואי (תפאורה: מרסל

ינקו). "העולם בו אנו חיים" מאת ק' וי' צ'אפק.

"דודתו של צירלי" מאת ב' תומס.

מוסיקה:

בתזמורת הא"י - "עמיי", שירים לסופראן מאת א"ו שטרנברג; "שבע מיניאטורות" מאת ה' יעקובי.

מקהלת ת"א - סוויטה למקהלה מאת סתר.

עדן פרטוש: "יזכור" לויולה ומיתרים.

סרטים:

"בית אבי" (הרברט קליין מארה"ב).

"דמעות נחמה" - (יוסף לייטס מארה"ב).

1947

ארה"ב - הגבלת חופש הארגונים המקצועיים.

"בנלוקס" - איחוד המכס בין הולנד, בלגיה, לוכסמבורג.

בריטניה - הלאמת מכרות הפחם ע"י ממשלת הלייבור.

סין - ארה"ב מפסיקה את מאמצי התיווך בין הקומוניסטים והלאומנים.

רומניה - הקומוניסטים בשלטון. המלך מיכאל מתפטר.

חידושים: ארה"ב -

פיתוח הטרנזיסטור (מעבדות "בלי").

מטוס ראשון של ארה"ב עובר את מהירות הקול.

מדע: גרמניה -

נפטר מאקס פלאנק (89). מאבות חקר האטום (Planck).

חינוך: ארה"ב - למעלה ממליון נרשמים ללימודים במכללות לפי חוק זכויות חיילים משוחררים.

ארכיאולוגיה: ארץ-ישראל -

גילוי המגילות הגנוזות בואדי קומראן במדבר יהודה (22- עד 100 לספירה).

מסעות: תור היירדאל (HEYERDAHL) חוצה את האוקיינוס השקט על הרפסודה "קון טיקי" - מפרו לפולינזיה (101 ימים). ע"י כך הוכח קשר אפשרי בין יבשת אמריקה לאיי האוקיינוס השקט.

אמנות: ניו-יורק -

פולק: תערוכה ראשונה בסגנון מופשט (גלריה פגי גוגנהיים).

פאריז - החיאתה של קבוצת "הפשטה ויצירה".

התערוכה האחרונה של **הסוראליסטים**.

רואו משמיד בפומבי 300 מיצירותיו המוקדמות.

הארטונג: תערוכה ראשונה בסגנון מופשט. **ואסארלי** מתחיל לצייר בסגנון "קניטי" מופשט.

אטלאן: תמונות בסגנון ה"קלואסונה". בסגנון פיגורטיבי ומופשט.

פיסול:

איטליה - מארינו מאריני: "איש על סוס".

ארה"ב - דויד סמית: "הצפור המלכותית".

שוויץ - מאקס ביל: "פיתול אין סופי".

אדריכלות:

קונגרס CIAM VI בבריטניה: "העשור האחרון".

ארה"ב - צוות בינ"ל בראשות **האריסון**: בנין האו"ם בניו-יורק (עד 1950), ראשון מגדלי הזכוכית.

מקסיקו (העיר) - **באראגאן**: בית האדריכל.

צרפת - **לה-קורבוזייה**: בית דירות "אוניטה דיאביטאסיון" במארסיי, עד 1952.

עיצוב:

גרמניה - החייאת ה-"וורקבונד".

פאריז - כריסטיאן **דיור**: אופנת "המראה החדש".

ספרות:

מתפרסם היומן של **אנה פראנק**.

ארה"ב - טנסי **וויליאמס**: "חשמלית ושמה תשוקה" (מחזה).

שוויץ - תומאס **מאן**: "ד"ר פאוסטוס".

צרפת -

קאמי: "הדבר" (סיפורת. תורגם לעברית).

ז'אן **אנוי**: "הזמנה לארמון" (מחזה).

סרטים: ארה"ב -

"מר וורדו" (צ'אפלין).

"הסכם גינטלמני". על האנטישמיות בארה"ב.

פרסומים - "מאזן האמנות הפלאסטית בא"י" מאת א'
קולב מתפרסם ב"עתים" (14.9).

תכנון ערים:

חיפה - שיכון עובדי סולל בונה (152 יח"ד), עד 1951. אדר':
גיתאי מנספלד (פרס 1).

תל-אביב - כיכר העיריה (רביץ). אדר': **טנאי, פבל וקיסין**.
(פרס 1).

אדריכלות:

מעלה החמישה - **רכטר**: בית הבראה.

כפר סבא - **רכטר**: "בי"ח מאיר", עד 1955.

תל-אביב - **אנקשטיין**: משרדים וחנויות, בית "רומנו", רח'
אילת; משרדים, דרך פ"ת 13; בית האם והילד, ויצ"ו, שד'
דוד המלך (פרס 1).

מוסדות נוער -

גינה **אורבונד**: בית ספר ופנימיה "הדסים". מדרשיית נוער,
כפר-סבא.

לייטנרסדורף: סמינר הקיבוצים "אורנים" (פרס 1). עם
בלזיצמן.

נדלר: מדרשה חקלאית בעמק חפר (פרס 1).

פולצ'ק: כפר הנוער "אלונים" ליד כפר סבא, (שלב עיקרי
89-1976 ביחד עם בניו גד ניר ורון שדות).

פינקרפלד: בית ילדים, רעננה (פרס 1).

ספרות (מקור):

"על מלאת" מאת א' שלונסקי (שירה).

"יעיש" מאת ח' הזו (סיפורת).

"קידוש השם" מאת ש' אש.

"משפחת היינה" מאת ס' גרונימן.

הסופר ארנולד צוויג עוזב את הארץ ומשתקע
בברלין המזרחית.

ספרות (תרגום):

"סיפורי דקאמרון" מאת בוקאצ'יו.

"כרמן" מאת פרוספר מרימה.

"הקץ לנשק" מאת המינגווי.

"הגורדיה הצעירה" מאת אלכסנדר פאדייב.

"קשי עורף" מאת בוריס גורבטוב (סיפורת של
עירה רוסית במלחמ"ע 2, כולל הקהילה היהודית
בה).

"גנבים בלילה" מאת ארתור קסטלר.

"סימפונייה פאסטורלית" מאת אנדרה ז'יד.

"ספורים" מאת אדגר אלן פו.

"פנג הלבן" מאת ג'ק לונדון.

"הקץ לנשק" מאת המינגווי.

"ניטוצקה ניזבנובה" מאת דוסטויבסקי.
(איורים: **פרנקל-פרנקל**).

עתונות:

"לאשה", שבועון.

"קול העם" יומון הקומוניסטים בא"י.

תיאטרון:

הבימה - "קידוש השם" מאת ש' אש (תפאורה:
מנחם שמיט-שמי). "אהבת ציון" ע"פ א' מאפו;
"משפחת היינה" מאת ס' גרונימן. "רוחות" מאת
ח' איבסן (תפאורה: מרסל **ינקו**). "אנשים",

ארץ ישראל (1947)

ינואר: פינוי נשים וילדים של עובדי הממשלה
הבריטית והקמת "איזורי ביטחון" בערים.

פבר': בריטניה מעבירה את בעיית ארץ-ישראל
לאו"ם.

אפר': עצרת האו"ם מחליטה לשלוח ועדת חקירה
לארץ (אונסקו"פ), עד יולי.

4.5: האצ"ל פורץ לכלא עכו.

31.5: ספינת מעפילים ראשונה מצפון אפריקה.

יוני: 13 אלף מעפילים.

יולי: 4,500 מעפילים מגורשים לצרפת ומשם
לגרמניה.

31.8: מסקנות ועדת האו"ם: סיום המנדט, מתן
עצמאות לארץ. רוב הוועדה (7 חברים) מציע

לחלק את הארץ למדינה יהודית ומדינה ערבית
עם מעמד בין לאומי לירושלים. מיעוט (3 חברים)

מציע הקמת מדינה פדרלית ערבית-יהודית. חבר
אחד נמנע.

נוב' 29: החלטת האו"ם על סיום המנדט וחלוקת
א"י בין יהודים וערבים (33 בעד, 13 מתנגדים ו-

10 נמנעים). בראש התומכים: בריה"מ וארה"ב.
הישוב בארץ מקבל את ההחלטה בהתלהבות.

הערבים מכריזים שיתנגדו בכוח לביצוע.

30.11: שני אוטובוסים מותקפים בדרך
לירושלים: 6 הרוגים ופצועים.

דצמ': התקפות של ערבים בכל רחבי הארץ.
ה"הגנה" מתארגנת בגדודים וחיטבות.

אוכלוסיה: 1,260,000 (630,000 יהודים)

העפלה ימית (1945-47): 70,691 על 64 ספינות,
מהן הגיעו לארץ 13 עם כ-2,500 איש. השאר

נתפסו ונשלחו לקפריסין.

העפלה יבשתית (1946-47): בהערכה 12,000,
רובם מארצות האיסלם.

הצבא הבריטי בארץ: 100,000 חיילים.

אמנות:

פרס דיזנגוף (נדחה ל-1948).

חיפה - בית פבזנר: **מרזר**.

ירושלים - "בצלאל": **אשהיים**.

תל אביב - במוזיאון (ד"ר **גמזו** מנהל, עד 1949): **קוסונוגי**;
ראובן (מקפת), **שטיינהארדט** (מקפת) **עובדיהו**; **קריזה**;
לובין; **סימון**; חיה **שוורץ**; "7 אמנים" (ארוך, **גלעדי**,

וכסלר, **זריצקי**, **מאירוביץ**, **נתנזון**, **שטרייכמן**); **ינקל**

אדלר; "אמני א"י";

גלריה כץ: מרים **אניס**; מליטה **שיפר**; **פרנקל-פרנקל**;
הריגמן; **סולוביצי'ק**; **רזגור**; **אמיתי**.

מקרא סטודיו: **בזר**, **סבא**; **גולדשטיין** (פיסול) **פלדי**;
כהנא.

גלריה שרמן: **ויולט ציטרון**; **סיגרד**; **מוקדי**; **קרא**; **תשבי**;
ארגוב (תערוכה ראשונה).

"במזל" ע"פ שלום עליכם. "המשרת והלורד" מאת ג' בארי. "אדיפוס המלך" מאת סופוקלס בתרגום טשרניחובסקי.
האהל - "הסערה" מאת א"נ אוסטרובסקי.
"מעשה בחייט" מאת א' דה פריס (תפאורה: אריה אודן). "בפרברי ניו-יורק" מאת א' רייס (תפאורה: מרסל ינקו).
הקאמרי - "יעקובובסקי והקולונל" מאת פ' וורפל (תפאורה: מרסל ינקו). "זיאן" מאת ל' בוש פקטה. "הן לא תקחהו עמך" מאת קאופמן והארט. "נערת הפקר" מאת א' שלי.

מוסיקה:

תל-אביב - יסוד האופרה הישראלית.
בפילהרמונית: "זכור" מאת פרטוש.
"פסטורלות" לכלי קשת מאת סתר. "הפתיחה הקומית" מאת קמינסקי. "סימפוניה עממית" ו"אלכסנדרה החשמונאית" מאת אבידום.
"אקסודוס" פואמה כוריאוגרפית מאת טל. סימפוניה מס' 1 ("ירמיהו") מאת ברנשטיין ובניצוחו.

בן ציון אורגד: "השמיעי שמי".
א"א בוסקוביץ: "סוויטה שמית".

פרסומים -

"יואל אנגל והמוסיקה היהודית" מאת מנשה רבינא.

סרטים: "אדמה" (הלמר לברסקי, הפקה מרגוט קלאוזנר).

1948

ארה"ב - תכנית מרשל: 17 ביליון \$ סיוע לאירופה.

בורמה - עצמאית.

גרמניה המזרחית - הצבא הסובייטי מנתק את הקשר בין ברלין והמערב.

דרום אפריקה - תחילת האפרטהייד (הפרדה בין הגזעים).

צ'כיה - בחירות: הקומוניסטים בשלטון לאחר שזכו ברוב (25 בפבר'). רצח אדוארד בנש (64) ו-יאן מאסריק (62) בנו של מייסד הרפובליקה, ע"י

הקומוניסטים בפראג.

הודו - גאנדי (79). נרצח ע"י קנאי מוסלמי.

תחבורה: ארה"ב -

פתיחת שדה התעופה של ניו-יורק.

נפטר אוליבר רייט (77). אחד האחים מפתחי האוירון הראשון.

בריטניה - הלאמת מסילות הברזל ע"י ממשלת הלייבור.

חידושים: ארה"ב -

פיתוח ראשוני של תקליט ארוך נגן.

חברה: ארה"ב -

אלפרד קינזי: "ההתנהגות המינית של האדם" (דו"ח מחקר).

אמנות: ונציה -

חידוש הביאנלה לאמנות חזותית (לראשונה בהשתתפות אמנים מישראל). **מוראנדי** מקבל את "הפרס הגדול".

ציור:

אירופה - יסוד קבוצת **קובר"א** (קופנהגן, בריסל, אמסטרדם). אקספרסיוניזם.

ארה"ב - ג'קסון פולוק: "מס' 1". "אמנות פעולה" (אקספרסיוניזם מופשט).

פאריז - ברנאר **בופה**. ריאליזם חברתי אישי.

פיסול: פאריז -

ג'יאקומטי: "כיכר העיר". סורראליזם.

אדריכלות:

איטליה - **נרווי:** "אולם תערוכות" בטורינו.

מונטורי ושות': מסוף הרכבת ברומא, עד 1950.

ארה"ב - **אלטו:** מעונות סטודנטים במכללת M.I.T. בוסטון (התחלה 1946).

צרפת - **לה-קורבוזייה:** "המודולור" (מאמרים).

ספרות:

ארה"ב - ארווינג שאו: "כפירי אריות" (סיפורת).

נורמן מיילר: "הערומים והמתים".

בריטניה - גראהם גריין: "לב הענין" (סיפורת).

וו"ה אודן: "דור החרדה" (שירה). מושג ההופך סמל החיים בצל האטום.

דרום אפריקה - אלן פאטון: "זעקי ארץ אהובה" (סיפורת).

צרפת - סארטר: "ידיים מלוכלכות" (מחזה).

קוקטו: "הורים נוראים" (סיפורת).

שוויץ - נפטר אמיל **לודוויג** (67). גרמני-יהודי. זכור כמחבר ביוגרפיות היסטוריות, מהן תורגמו לעברית: "יולי 1924"; "נפוליאון"; "שלושה

גאוניים"; "לינקולן"; "רוזוולט"; "קליאופטרה" (Ludwig).

מוסיקה:

אוסטריה - נפטר פרנץ **להאר** (78). אחרון מחברי האופרות הוינאיות (Lehar).

ארה"ב - ארנולד שנברג: "הניצול מווארשה".

בריטניה - בנג'מין ברייטן: "אופרת הקבצנים".

סרטים:

בריטניה -

"המלט" (אוליביה).

"נעלים אדומות" (מיקל פואל).

"אוליבר טוויסט" (דויד לין).

איטליה -

"האורז המר" (דה סאנטיס).

"גונבי האופניים" (דה סיקה).

ארה"ב -

"עיר ערומה" (ז'ול דאסין).

"סיפור לואיזיאנה" (פלאהרטי).

"מקבת" (אורסון וולס).

נפטר ד"ר גריפית (73). מראשוני
במאי הקולנוע (Griffith).
בריה"מ –
"הגוארדיה הצעירה" (גראסימוב).
נפטר סרגיי איזנשטיין (60). מגדולי
במאי הקולנוע (Eisenstein).

ארץ ישראל (1948)

מֶרֶץ. התקפות הערבים בשיאן. אבדות כבדות
לשיירות רכב יהודי. ירושלים, גוש עציון ויחיעם,
במצור.
31.3: תחילת מבצע הרכש הגדול מצ'כוסלובקיה,
עד 30.5: 19,000 רובים, 2,800 מקלעים, 2.5
מליון כדורי "פרבלום", 33 מליון כדורי 7.92, 82
מטוסי קרב (מסר-שמידט). לאלו נוספו ממקורות
אחרים: טנק אחד (ללא תותח), 120 משורינים, 5
תותחי שדה, 24 נ"ט/נ"מ, 28 מטוסי תובלה, 3
ספינות חמושות.
מערך "ההגנה" עד הקמת המדינה. 30,573 איש:
פלמ"ח 6,000 (כולל 1000 בחורות). גולני 4,095.
אלכסנדרוני 3,588. גבעתי 3,229. עציוני 3,166.
קריתי 2,504. כרמלי 2,238.
אפריל: "ההגנה" יוצאת למתקפת נגד.
3.4: מבצע "נחשון". בדרך לירושלים, עד 15.4.
4.4: קרב משמר העמק בפיקודו של יצחק שדה.
הערבים מפעילים (לראשונה) תותח-ים, עד 15.4.
15.4: "מבצע יפתח" מגנוסר עד נבי יושע.
בפיקודו של יגאל אלון, עד 15.5.
18.4: הערבים מפנים את טבריה.
21.4: הערבים מפנים את חיפה, עד 22.4.
25.4: האצ"ל פורץ מערבה, מבייס "אליאנס"
(היום מרכז סוזן דלל). ע"י כך נותקה שכי' מנשיה
מיפו, עד 27.4 (נהרגו 38 לוחמים). המוסדות לא
תמכו בפעולה שנחשבה למסוכנת ומוקדמת מדי
מבחינה מדינית וצבאית.
5.5: כיבוש צפת, עד 12.5.
13.5: יפו נכנעת בפני כוחות "ההגנה". תחילת
מבצע "בן עמי" לכיבוש הגליל המערבי.
14.5: סוף המצור על גוש עציון, (נהרגו 155
לוחמים. נפלו בשבי 320).

מדינת ישראל

14.5: (ה' באייר תש"ח) - דוד בן-גוריון מכריז
במוזיאון תל-אביב על הקמת מדינת ישראל
בתוקף סמכותו כראש הממשלה הזמנית (13
שרים) ומועצת המדינה הזמנית (37 חברים).
15.5: פלישת 5 מדינות ערביות (מצרים, עבר-
הירדן סוריה, לבנון ועיראק) כדי לחסל את
"המדינה הציונית": 40,000 לוחמים (כולל
10,000 פלשתנאים) 40 טנקים, 200 שריוניות
נושאות תותח, 300 נגמשים, 140 תותחי שדה,
220 נ"ט/נ"מ, 60 מטוסי קרב, 14 מפציצים, 57
מטוסי תובלה, 12 ספינות חמושות.

28.5: הרובע היהודי בירושלים נכנע ללגיון
הירדני.
29.5: הלח"י מצטרף לצה"ל.
31.5: פקודת יום להקמת צבא הגנה לישראל.
1.6: האצ"ל מצטרף לצה"ל, עד 20.9.
11.6: הפוגה של 4 שבועות בקרבות.
יוני: "פרשת אלטלנה", ספינת נשק שהובאה ע"י
האצ"ל. סירוב למסור את הנשק לידי הממשלה,
ללא כל תנאים, גורם להתנגשויות ולכמעט
מלחמת אחים. הספינה מופגזת מול ת"א ועולה
באש.
9.7: סוף הפוגה. צה"ל מרחיב את שליטתו על
לוד, רמלה, עכו, נצרת, חלק מהגליל, הפרוזדור
לירושלים, ועוד, עד 18.7.
19.7: הפוגה שנייה, ללא הגבלת זמן.
17.9: אנשי לח"י הורגים את מתווך האו"ם,
הרוזן השבדי פולקה ברנאדוט בירושלים.
הממשלה מחליטה לפרק את ארגוני אצ"ל ולח"י
שעדיין קיימים בירושלים.
אוק': מבצע "יואב" בדרום: נכבשים באר-שבע
וחלקים מהנגב.
29.10: מבצע "חירם" בצפון: סילוק "צבא
ההצלה" של קאוקג'י מכל שטחי הגליל המרכזי,
עד 31.10.
צה"ל משתלט על 14 כפרים בלבנון.
נוב': פרוק הפלמ"ח, עד מאי 1949.
22.11: מבצע "חורב" בדרום: סילוק המצרים
מהנגב, עד 6.1.49.
אוכלוסיה (סוף 1948): 886,000 (156,000 ערבים).
עליה (מקום המדינה): 101 אלף נפש.
עיר:
תל-אביב - 248,000.
חיפה - 97,000.
ירושלים - 84,000.

אמנות:

אמני ישראל הראשונה בבינאלה בונציה: גוטמן, גלעדי,
זריצקי, ינקו, כהנא, לואיזאדא, לובין, נתנזון, סטימצקי,
סימון, פיגין (פיסול) ראובן, שטרייכמן, תג'ר, פרנקל-
פרנל ומרים אניס (הבחירה ע"י זריצקי).
פרס דיזנגוף: אבני, אייזנשר, עליזה בק, פריבר (פיסול),
פרנקל-פרנל, ציפר (פיסול), קרא, קריזה, חיה שוורץ, שור.
תל אביב –
במוזיאון: ינקו, מאנה כץ, הולצמן, וכסלר; ארנה
פרידלנדר; לבנון; "אופקים חדשים" (תערוכה ראשונה
בנוב'): אברמוביץ, בזר, גלעדי, דוד, וכסלר, זריצקי, ינקו,
כהנא, לואיזאדא, מאירוביץ, נתנזון-נתון, סימון, עוקשי,
קסטל ושטרייכמן והפסלים אלול, פיגין ושטרנשוס.
אגודת הציירים, רח' אלחריזי 9: אמני א"י.
גלריה כץ: פרנקל-פרנל; אריאלי; שוורץ.
מקרא סטודיו: צילה בינדר; דוד; אברמוביץ; אבא פניכל.
פרסומים –
"עד כאן", קריקטורות של אריה נבון.

"הציור בארץ ישראל" מאת חיים גמזו.

תכנון ערים: תל-אביב רבתי-

ת' אב (הושלמה 1952). אדר': פרלשטיין. מצוות התכנון הפיסי של ישראל, בראשות א' שרון (ר' 1949).

אדריכלות: תל-אביב -

נדלר: בית העתונאים (פרס 1).

שרון: "בית ליסיין" רח' ויצמן. עם אידלסון.

ספרות (מקור):

"הטור השביעי, שירי העת והעיתון" מאת אלתרמן.

"שומרי החומות" מאת יהושע בר יוסף (מחזה).

"הוא הלך בשדות" מאת משה שמיר (מחזה).

ספרות (תרגום):

"הצלב השביעי" מאת אנה זאגרס (סיפורת). על בריחה ממחנה הריכוז).

"פעמוני באזל"; "קומוניסטים"; "דינו של שופט צבאי" מאת לואי אראגון.

"מלכת אטלנטידה" מאת פייר בנואה (סיפורת דמיונית).

פואמות קטנות בפרוזה מאת שאל בודלר בתרגום גירבו.

"על חוד התער" מאת סומרסט מוהם.

"אבא גוריו" מאת באלזק. (סיפורת).

המכתבים הפורטוגזים" מאת רילקה.

"חיי של ניקולס ניקלה" מאת דיקנס.

"קיס" מאת ר. קיפלינג. (סיפורת).

כתבי עת:

"מולד", בטאון מדיני וספרותי, עורך אפרים ברוידא, בהוצאת מפא"י.

"אלף", בטאון התנועה הכנענית, בעריכת יונתן רטוש (אוריאל שלח), אהרון אמיר ואבשלום חפשי.

"במחנה" שבועון צה"ל.

עתונות:

עזריאל קרליבך פורש מ"דיעות אחרונות" ומקים את היומון "מעריב".

"חרות", יומון המפלגה הרביזיוניסטית, עד 1966.

תיאטרון:

הבימה - "נח" מאת א' אובי. "יום ולילה" מאת ש' אנסקי (תפאורה: ראובן רובין). "מעבר לגבול" מאת ס' וויין (תפאורה: מירון סימה).

האהל - "שומרי החומות" מאת י' בר יוסף (תפאורה: יצחק פרנקל-פרנל). "שרשים עמוקים" מאת א"ד איפו. "הרשלה מאוסטריפול" מאת מ' גרושנזון (תפאורה: ראובן רובין).

הקאמרי - "הוא הלך בשדות" מאת משה שמיר.

"הספר מסביליה" מאת דה בומרשה. "המפקח בא" מאת ג"ב פריסטלי. "קול התור" מאת ג' ואן

דרוטן. "כזאת היתה אמא" מאת ק' פורבס. עיבוד: דרוטן.

ארכיאולוגיה: תל-אביב -

ראשית חפירות תל-קסילה.

מוסיקה:

"האופרה הישראלית" מוקמת ע"י אדיס דה פיליפ. מופיעה באולם הבימה.

בפילהרמונית - סימפוניה מס' 2 מאת בן-חיים.

1949

אינדונזיה - רפובליקה עצמאית.

אירלנד - רפובליקה נפרדת ממסגרת הקהיליה הבריטית.

ארה"ב - טרומן נבחר מחדש לנשיא.

הסכם הברית הצפון אטלנטית (נא"ט) נחתם בווינגטון.

בריה"מ - ניסוי פצצה אטומית.

גרמניה המזרחית - רפובליקה דמוקרטית עממית (קומוניסטית).

הודו - פאנדיט נהרו נשיא.

ישראל - מתקבלת לאו"ם.

סין - הקומוניסטים בראשות מאו-טצה-טונג משתלטים על כל שטח הממלכה. הלאומנים בראשות צ'אן קאיי צ'ק, נמלטים לאי פרומזה (טאייוואן).

עבר הירדן - משנה שמה מאמירות ל"ממלכת ירדן האשמית".

כלכלה:

ארה"ב -

הקונגרס מאשר סיוע נוסף לארצות אירופה בסך 5.5 מיליארד דולר.

גרמניה המערבית -

הרפובליקה הדמוקרטית (הבירה בבון), בראשות קונארד אדנאור, מקבלת סיוע חוץ מארה"ב במסגרת תוכנית מארשאל.

בריטניה - פיחות הלירה שטרלינג: מ-4.08 ל-2.80 לדולר. פיחות דומה ברוב ארצות אירופה.

חידושים:

מטוס סילון של חיל האויר האמריקאי חוצה את ארה"ב ב-3 שעות, 46 דקות.

טיל אמריקאי מגיע לגובה 416 ק"מ.

אמנות:

הולנד -

אפל: "צעקת החופש". אקספרסיוניזם (קובר"א).

פרסומים -

ארה"ב -

מוהולי-נאגי: "יומנים של אמן" (מהעזבו).

בריטניה -

קנת קלארק: "מתאור הנוף לאמנות".

ציור: ניו-יורק -

רוברט מאדרול: "אלגיה לרפובליקה הספרדית". סידרת תמונות, עד 1976, בסגנון אקספרסיבי מופשט.

דה-קונינג: תערוכה בסגנון אקספרסיבי מופשט.
פראנץ קליין: קומפוזיציות, בסגנון אקספרסיבי מופשט.

אדריכלות:

קונגרס CIAM VII, ב-ברגמו איטליה.

ארה"ב -

ג'ונסון: בית האדריכל ("בית הזכוכית"), ניו קיימן.

ארו סארינג: המרכז הטכני של ג'נרל מוטורס, מישיגן, עד 1956.

אימס: בית האדריכל, סנטה-מוניקה, קליפורניה.

בריטניה - אליסון ופיטר **סמיתסון**: בית-הספר ב-האנסטאטון, עד 1954. מבשר ה"ברוטאליזם".

ספרות:

ארה"ב - נורמן **מייילר**: "הערומים והמתים" (סיפורת מלחמה. תורגם 1950).

ארטור **מילר**: "מות הסוכן" (מחזה).

בריטניה - ג'ורג' **אורוול**: "1984".

צרפת - א' **קאמי**: "רצח מוצדק" (מחזה).

איטליה - נפטר אקסל **מונתה** (102). רופא ממוצא שבדי. זכור בזכות ספרו "יומן סן מיקלה" (תורגם לעברית). ביתו על האי קאפרי הפך למוזיאון (Munthe).

בלגיה - נפטר מוריס **מטרלינק** (87). ממחזותיו הוצגו בארץ: "הציפור הכחולה" ו"חיי החרקים".
גרמניה - ברטולד ברכט מייסד את תיאטרון ה"אנסמבל הברלינאי" במזרח ברלין.

מוסיקה:

ארה"ב -

בארטוק (מהונגריה): "קונצ'רטו לויולה".

הינדמית (מגרמניה): קונצ'רטו לחליל, אבוב, קלרנית, באסון, נבל ותזמורת.

ברנשטיין: סימפוניה מס' 2, "עידן החרדה" (השם ע"פ שירו של אודן מ-1948).

בריטניה - בריטן: "הבה נעשה אופרה".

אוסטריה - נפטר ריכרד **שטראוס** (85). מלחין גרמני. מאחורני היוצרים בסגנון הרומנטי של שלהי המאה ה-19.

סרטים:

ארה"ב - "האדם השלישי" (קרול ריד) ע"פ גראהם גרין.

צרפת - "ילדים נוראים" (ז'אן מלויל) ע"פ קוקטו.

הגות: צרפת -

אלברט שוויצר: "בית חולים בגיונגלי".

סארטר: "מוות בנשמה".

סימון דה בובאר: "המין השני".

(1949) ישראל

ינואר: צה"ל חודר לסיני ונסוג בלחץ ארה"ב. אין צבא מצרי בגבולות ארץ-ישראל, למעט רצועת עזה.

25.1: בחירות לאסיפה המכוננת, המפלגות

הגדולות: מפא"י 46. מפ"ם 19. החזית הדתית 16. חירות 14.

14.2 (ט"ו בשבט תש"ט): ישיבת הפתיחה של האסיפה המכוננת ההופכת לכנסת הראשונה. פרופ' חיים וויצמן נבחר לנשיא המדינה (16.2).

24.2: שביתת-נשק עם מצרים.

5.3: מבצע "עובדה". צה"ל משתלט על דרום הנגב, חוף אילת ועין-גדי, עד 10.3.

23.3: שביתת נשק עם לבנון.

3.4: שביתת נשק עם עבר-הירדן.

20.7: שביתת נשק עם סוריה.

תמה **מלחמת העצמאות**.

במלחמה נפלו - 6,000 איש מהם 4,000 חיילים (8% מכלל המגויסים) וכ-2,000 אזרחים.

13.12: הכנסת מחליטה לקבוע את מקום מושבה בירושלים, בירת ישראל.

אוכלוסייה: 1,060,000 (150,000 ערבים).

עלו: 240,000 נפש - שיא כל הזמנים.

כלכלה: משטר צנע וקיצוב.

עיור:

תל-אביב - 311,000.

חיפה - 121,000.

ירושלים - 103,000.

אמנות:

פרס דיזנגוף (ר' 1951).

ירושלים -

בצלאל: **קולבינסקי**; **קראקואר**; **זריצקי**; **ינקו**; **מוקדי**;
אמני ירושלים.

תל-אביב -

במוזיאון (קניוק מנהל עד 1952): "המצלמה בעקבות הלוחמים"; הספר העברי; ישובי הירקון בימי קדם (חפירות תל-קסילה); חנה **אורלוף**; **אברדס**; אני **ניומן**; **פרנקל-פרנל**; **אלוויל**; רחל **שץ**; **לבנשטט**; **מוקדי**;
"אופקים חדשים" (תערוכה שניה, אוקי) לאמנים שהשתתפו בתערוכה הראשונה נוספו: **אריאלי**, **ענב**, שולה **טל**, **יסקולסקה**, אלי **מינץ**, **נבון**, **פרופס**, רות **שטרנשוס-צרפתי** (פיסול); **בזר**.

אגודת הציירים: "אמני אמריקה למען ישראל" (מילטון **אייברי**, צ'ארלס **שילר**, **בזיטס**, **סטאמוס**, אדולף **גוטליב**, סיימור **ליפטון** ואחרים); **קריזה**; אמני ירושלים; צעירים; "נוף והווה" ירושלים וצפת. 45 ציירים; תערוכת האביב.

גללריה כץ: דבורה **דודסון**; אביבה **אורי** (תערוכה ראשונה) **הלפרין**; **ישכיל**; **גלבווע**; פנינה **כרמי**; **לזר**.

מקרא סטודיו: **דוד**; **הופנר**; **בן יעקב**, רודא **ריילינגר**; **וויל**, **בילו**; **שטרן**.

פרסומים -

"חיות הנגב" רישומים מאת נחום **גוטמן**.

תכנון ערים:

תחילת פעילותו של צוות תכנית אב לפיתוח ערים חדשות בישראל בראשות אריה **שרון**. משתתפים: ראש האגף לבינוי עיר וכפר, ציון **השמשוני**. תוכניות ארציות: היינץ **ראו**. תכניות אזוריות ומקומיות: ארתור **גליקסון**, אריה **דודאי**, יהודה **לויזון-לביא**, חנן **פבל**, יצחק **פרלשטיין**, פ'

איזמן, לי אלפלד, בי גוטשלק, אי גרינברגר, חי' הדר, ש' וולסקר, אי כהנא, ש' לוריה, חי' ליפשיץ, חי' מרטנס, אי נוימן, י' פינקלשטיין, מ' צ'צ'יק, מ' קופמן, אי קסטן, מ' שילון ועוזריהם. מחלקת המחקר והסקר בהדרכתו של אליעזר ברוצקוס ובעזרתם של ז' מד, ז'יר לי אדלר, מ' איזנברג, י' בוצ'קובסקי, אי גודמן, י' הרמלין, מ' יברובר, מ' ינקו, ד' קוטלר, י' רוטשילד וע' קרינסקי. תוכניות בינוי ארכיטקטוניות: בהנהלתו של יצחק יעבץ ובעזרתם של ז' הדר, ש' דריקס, צ' הרשנברג, ש' פיאנקו, ק' פיק, וא' פיקרצ'יק. עבודות התכנון בהנהלתם של ז' הרמט, ד' כספי, ג' לנדאו וחי' פידר. התכניות פורסמו ב-1951. המשך התכנון עד 1953.

אדריכלות: תל-אביב -

גינה אוורבון: בית ספר מקס פיין, דרך פי"ת.

מוסדות נוער -

פולאצ'ק: מוסד "אורים", קרית טבעון (שלב עיקרי -1979 85 ביחד עם בניו, גד ניר ורון שדות).

תרבות: האנציקלופדיה העברית כרך ראשון, בהוצאת מסדה.

ספרות (מקור):

"תחמושת קלה", פזמונים מאת חיים חפר עם רישומים של אריה נבון.

"סיפור חרבת חזעה" ו"השבוי", סיפורים מאת ס' יזהר.

"בערבות הנגב", מחזה מאת יגאל מוסנזון.

"בקץ הימים", מחזה מאת חי' הזז.

ספרות (תרגום):

"ארבעת המוסקיתרים", מאת אלכסנדר דיומא (האב).

"עלילות טיל אולנשפיגלי" מאת דה קוסטר;

"ייבגני אונגין", פואמה מאת אלכסנדר פושקין, שניהם בתרגום אי' שלונסקי.

"הבלתי מנוצחים" ו"נתיב החרות" מאת הווארד פאסט (סיפורת היסטורית).

"בית טיבו" מאת רוז'ה מארטין דה גאר, עד 1952.

"רבקה" מאת דפנה דה מוריה.

"על חוד התער" מאת סומרסט מוהם.

תיאטרון:

הבימה -

"אהבת נעורים" מאת אהרון אשמן. "בערבות הנגב" מאת יגאל מוסנזון (תפאורה: יצחק פרנקל-פרנל). "שאול" מאת מקס צוויג, "בני ערובה" מאת ע' רובלט (תפאורות: משה מוקדי). "חלום ליל קיץ" מאת שייקספיר. "ברברה בלומברג" מאת ק' צוקמאייר.

האהל -

"אינקובטור על הסלע" מאת אהרון מגד (תפאורה: יוחנן סימון). "בית ספר חדש" מאת פי' רוז'ה (תפאורה: מירון סימה). "סולון בלודיה" מאת ז'ית הרצל. "משי ולחם" מאת י' דה פריס. "יום מנוחה" מאת ו. קיטב; "ארבעת הגדולים" מאת ג' רולאנד.

הקאמרי - "כולם היו בני" מאת אי' מילר. "בגנים" מאת לי' ליאונוב. "רות יקרת" מאת נ' קרסנה. "רק אתמול נולדה" מאת ג' קאנין. "לילות הזעם" מאת אי' סלקרו. "הצל" מאת י' שוורץ (תפאורה: משה מוקדי).

תיאטרון זירה - "משלנו", שלושה מחזות מאת אורי אבינרי, צ' עשהאל ומ' אלמז.

"לי-לה-לו" - "חדר להשכיר". פזמונים: אלתרמן.

מופעים -

מרסל מארסו ופייר סונייה בערב פנטומימה.

מחול: יסוד להקת "ענבלי", ע"י שרה לוי-תנאי.

מוסיקה:

בפילהרמונית: "שיר תהילה" מאת עדן פרטוש; "מראות" מאת בן ציון אורגד.

עלו - מקהלת צדיקוב (נוסדה בסופיה, 1909).

קולנוע:

יסוד "אולפני הרצליה" ע"י מרגוט קלאוזנר ובעלה יהושוע בראנדשטטר.

יסוד "אולפני גבע" ע"י מרדכי נבון (66-1907) ויצחק אגדתי.

פתיחת בתי הקולנוע "זהר", "נוגה" ו"פאור" (כולם ביפו).

* * * *